

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TEORIE PRÁVA

Diplomová práce

2013

Filip Kratochvíl

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TEORIE PRÁVA

Filip Kratochvíl

Prameny anglického práva

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Filip Kratochvíl**

Vedoucí práce: **JUDr. František Cvrček, CSc.**

Rok obhajoby: 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. 8. 2013

Filip Kratochvíl

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Františkovi Cvrčkovi, CSc. za doporučení, rady a pomoc při zpracování mé práce. Zároveň děkuji Markétě a Aleně Ježkové za podporu a cenné rady.

Obsah

ÚVOD.....	2
1. PRÁVNÍ SYSTÉMY A JEJICH KLASIFIKACE.....	4
1.1 KONTINENTÁLNÍ PRÁVNÍ SYSTÉM	6
1.1.1 Základní charakteristika.....	6
1.1.2 Historický vývoj.....	8
1.1.4 Koncepce práva.....	10
1.1.3 Prameny práva	11
1.2 ANGLOAMERICKÝ PRÁVNÍ SYSTÉM	12
1.2.1 Základní charakteristika.....	12
1.2.2 Geografické rozšíření	13
1.2.3 Koncepce práva.....	14
2. PRAMENY PRÁVA (OBEZNĚ).....	16
2.1. PRECEDENS A SOUDCOVSKÉ PRÁVO.....	19
2.2 NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKTY.....	20
2.2.1 Prvotní a odvozené právní akty	21
2.2.2 Individuální akt.....	21
2.2.3 Interní normativní instrukce	21
2.3 NORMATIVNÍ SMLOUVY	22
2.4 PRÁVNÍ OBYČEJ.....	23
2.5 OBEZNÉ ZÁSADY PRÁVNÍ	24
3. HISTORICKÉ POZADÍ VZNIKU A FORMOVÁNÍ ANGLICKÉHO PRÁVA A JEHO ZÁKLADNÍCH PRAMENŮ.....	25
4. SOUČASNÉ PRAMENY ANGLICKÉHO PRÁVA.....	31
4.1 SOUDCOVSKÉ PRÁVO.....	32
4.1.1. Zásada <i>stare decisis</i>	32
4.1.2 Precedent.....	36
4.1.3. Záznamy rozhodnutí (<i>Law Reports</i>).....	39
4.1.4. Výhody a nevýhody soudcovského práva.....	40
4.2. ZÁKONNÉ PRÁVO.....	41
4.2.1. Tvorba anglických zákonů.....	43
4.2.2 Typy anglických zákonů.....	46
4.2.3 Interpretace zákonů soudy.....	46
4.2.4 Delegovaná legislativa	49
4.3. OBYČEJOVÉ PRÁVO	52
4.4 PRÁVNÍ LITERATURA	53
4.4.1 <i>Ranulf de Glanvill a Henry de Bracton</i>	54
4.4.2 <i>Thomas Littleton</i>	55
4.4.3 <i>Edward Coke</i>	56
4.4.4 <i>Sir William Blackstone</i>	57
4.4.5 <i>Moderní právní knihy</i>	57
4.5. MEZINÁRODNÍ SMLOUVY (TREATIES).....	58
ZÁVĚR.....	59
SUMMARY	61
POUŽITÁ LITERATURA	62

Úvod

Téma velkých právních systémů a jejich vzájemného působení se mi v dnešní době jeví čím dál aktuálnější. Trendem dnešního zrychlujícího se světa postaveného na moderních technologiích je stále větší globalizace. Tento sociokulturní jev má nepochybně dopad i na oblast práva. Díky tomu dochází k postupnému sblížení právních kultur a přejímání jednotlivých právních principů, mechanismů i pramenů práva. Pro Čechy - občany Evropské unie je důležitým příkladem proces evropské integrace, kdy dochází k střetu dvou hlavních velkých právních systémů světa - kontinentálního a angloamerického. V rámci Evropské unie drtivě převažuje systém kontinentální. Jediným, ale o to více významným zástupcem systému angloamerického, je anglické právo. Myslím si, že pro výkon povolání evropského (kontinentálního) právníka, je poznání anglického (angloamerického) právního systému, dnes již velmi aktuálním úkolem. Ať již z důvodu jeho prolínání do práva Evropské unie či v rámci obchodních styků mezi jednotlivými právními systémy. Tato práce by měla pomoci rozšířit profil českého právníka, neboť předpoklad, že se dostane do styku s aplikací norem angloamerického právního systému, je velmi reálný. Důvod zpracování tohoto tématu je výstižně vyjádřen profesorem fakulty práva a ekonomických věd v Paříži, René Davidem: „Student práva a politických věd musí být schopen situovat francouzské právo do širokého kontextu současných právních systémů stejným způsobem, jako mu ho studium právní historie umožní umístit do jeho historické perspektivy.“ Porozumění našemu vlastnímu právnímu systému není tedy možné izolovat od ostatního světa, zapomenout na ostatní kultury a soustředit se pouze na tu naši. Naopak, je třeba se zajímat o to, jak se právní systémy navzájem od sebe liší, čím jsou totožné, a tím si rozšiřovat obzory poznání a díky tomu získat určitý nadhled při vnímání našeho domácího práva.

K výběru pramenů anglického práva jako užšího tématu mé práce mě vedlo více faktorů. Prvním je fakt, že většina českému čtenáři dostupných prací zabývající se tematikou velkých právních systémů pojednává o hlavních systémech v obecné rovině s nastíněním jejich základních principů a mechanismů. Proto si myslím, že důkladnější studie anglického (angloamerického) právního systému má svůj smysl. Tento systém vznikl v Anglii, má v ní historické kořeny a anglické právo je bezpochyby jeho nejčistším subtypem, proto si myslím, že je nejvhodnějším objektem zkoumání. A konečně pramen práva považuji za nejvýstižnější kritérium determinace právního systému.

Je samozřejmé, že v možnostech diplomové práce není důkladné poznání angloamerického resp. anglického právního řádu, ani zevrubné nastínění veškerých oblastí

tohoto systému. Cílem této práce je poskytnout především bližší pohled na prameny anglického práva, jejichž historický původ, vznik a podoba mohou pomoci pochopit základní principy a mechanismy fungování angloamerického právního systému.

Práce je členěna na čtyři části. První dvě obecnější přiblíží čtenáři základní pojmy a pomohou mu zorientovat se v rámci daného tématu. Části třetí a čtvrtá se pak podrobněji soustředí na anglické právo a jsou jádrem celé práce.

První obecná část mé diplomové práce se zabývá pojmem právní systém. Význam pojmu, jeho druhy a základní typy jsou východiskem pro pochopení tématu. Tato část poskytuje čtenáři základní popis dvou velkých právních systémů současnosti – kontinentálního a angloamerického. Popíše v ní také základní charakteristiku a rozšíření obou systémů, vyzdvihnu hlavní odlišnosti v jejich pramenech a koncepcích.

Ve druhé obecné části se budu zabývat pojmem pramen práva, nastíním jeho významy v souvislosti s vědou, která ho zkoumá s důrazem na právní teorii. Následuje výčet hlavních pramenů práva a jejich stručná charakteristika a uplatnění v jednotlivých právních systémech.

Třetí částí mé diplomové práce začíná podrobnější studie anglického práva. Vznik jeho hlavních pramenů byl dlouhým historickým procesem velmi úzce souvisejícím s vývojem země a společnosti. V této části popíše historický vývoj pramenů anglického práva. Prostor bude též věnován důležitým institutům, pomocí nichž bylo právo formováno. Třetí část se pokusí čtenáři přiblížit společenské a historické okolnosti formování anglického resp. angloamerického práva.

Čtvrtá část je dominantou celé mé práce. Soustředím se v ní na jednotlivé prameny anglického práva, které determinují odlišnost od kontinentálního právního systému a jeho pramenů. Podstatná část bude věnována právu soudcovskému, jakožto hlavnímu pilíři anglického právního systému. Nastíním tvorbu a aplikaci precedentů, na kterých je anglické soudcovské právo postaveno, a také popíše soustavu a fungování anglických soudů. Neméně prostoru chci věnovat právu zákonnému, jehož význam je podstatně větší než si valná část veřejnosti uvědomuje. Budu se zabývat komplikovaným zákonodárným procesem a rolí parlamentu jako nositele zákonodárné moci. Tato stěžejní část bude také obsahovat popis méně důležitých pramenů jako je obyčejové právo a mezinárodní smlouvy. Kapitola, které bych rád věnoval více prostoru, je tzv. anglická právní literatura (*Books of authority*). Tento velmi zřídka zmiňovaný, a ještě méně zpracováváný pramen není nikterak důležitý z hlediska moderního fungování práva, avšak já ho považuji za zajímavý exkurz do historie anglického práva.

1. Právní systémy a jejich klasifikace

Východiskem tématu je vymezení pojmu „právní systém“ a jeho typy. „Právním systémem rozumíme logické uspořádání právních norem daného právního pořádku. Právním pořádkem je ucelená struktura právních regulací.“¹ Jednotlivé státy mají specifické uspořádání právního pořádku (tzv. vnitřní členění práva), které se konkrétními prvky, normami či odvětvími může blížit nebo shodovat s právními systémy jiných států. Tyto odlišné koncepce se historicky utvářely v určitých podmínkách a prostředích a vycházely z různých historických pramenů. I přes tuto různost se mnohé právní řády odvíjely od shodných historických základů, v podobném politickém či kulturním prostředí a pod vlivem práva jiných států, které bylo mnohdy převzato nebo jehož instituty byly přejímány. Vzhledem k těmto společným znakům lze mnohé právní řády jednotlivých zemí řadit do širších vzájemně blízkých skupin, které bývají v právní literatuře označovány jako „Velké právní systémy“ (tzv. vnější třídění práva).² Velkými jsou označovány proto, že jde o systémy charakteristické pro více států. Tedy „...pod velkým právním systémem rozumíme seskupení blízkých, resp. podobných národních právních systémů, které mají společné základní charakteristické znaky.“³ Často se též setkáváme s použitím výrazu „právní rodina“, který je autory užíván z důvodu dvojznačnosti (vnitřní a vnější členění práva) termínu velký právní systém.

Ať už použijeme pojem právní systém či právní rodina, setkáváme se v literatuře s jejich rozdělením z nejrůznějších hledisek, např. podle právního stylu nebo podle pramenů práva. Vzhledem k tomu, že prameny práva jsou zaměřením mé práce a zároveň nejčastějším a nejvýznamnějším kritériem, přiblížme si stručně dva významné právní komparatisty, jejichž hlavním třídícím prvkem byly právě prameny práva.

Jedním z nejuznávanějších světových komparatistů je René David, který představil svoji koncepci třídění ve svém nejznámějším a slavném díle s názvem *Velké právní systémy současnosti*. Právní systémy zde třídí do pěti skupin resp. rodin, a to podle různých kritérií, která blíže nespecifikuje. Je však evidentní, že primárně použitým kritériem je druh pramene práva používaného v jednotlivých systémech. David rozděluje právní systémy do čtyř skupin:

---

¹ HRUŠKOVIČ, Ivan, KALESNÁ, Katarína, ŠTEFANOVIČ, Milan. Svetové právne systémy. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 9.

² TÓTHOVÁ, M. Právna komparatistika. Veľké právne systémy. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005, s. 32.

³ TÓTHOVÁ, M. Právna komparatistika. Veľké právne systémy. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005, s. 16.

- **Rodina románsko-germánská** – zahrnuje země, ve kterých se právo vyvinulo na základě Římského práva, má tedy původ v Evropě
- **Práva socialistická**
- **Common law**
  - anglické právo
  - právo USA
- **Práva náboženská a tradiční**
  - právo islámské
  - právo indické
  - práva dálněvýchodní: a) právo čínské, b) právo japonské
  - práva africká a právo Madagaskaru⁴

Tato klasifikace je v podstatě vyhovující. Při hlubším pohledu je však třeba zmínit, že klasifikace rodiny románsko-germánské není úplně jednoznačná a nemůže tvořit ucelený systém. Francouzské a německé právo se sice vyvíjely na shodném základě římského práva, ale každé odděleně a odlišně. Nutno také podotknout, že práva socialistická v současnosti již skupinu netvoří.

V podstatě jediným českým uceleným dílem zabývajícím se právními systémy jsou *Velké právní systémy* Viktora Knappa. Knapp přejal základní třídění do dvou právních systémů, jenž odůvodnil tím, že „...je nelze nepřijmout, neboť odpovídá skutečnosti.“⁵ K těmto dvěma systémům posléze doplnil další rozsáhlý právní systém, i když není na stejné úrovni, a to právo islámské. Rozeznává tedy tři velké právní systémy:

- **systém kontinentální** – systém práva psaného, historicky odvozený od recepce římského práva v Evropě,
- **systém angloamerický** – od konce 12. století vytvářený činností anglických soudů,
- **systém islámský** – ve své dnešní podobě vytvořený autory islámských nábožensko-právních knih.

Toto třídění je z mého pohledu nejvýstižnější, zároveň se ztotožňuji s pramenem práva jako hlavním kritériem třídění. Klasifikace Viktora Knappa je v mnoha ohledech podobná

⁴ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C. H. Beck, 1996, s.104.

⁵ Tamtéž, s.106.

klasifikaci René Davida, s výjimkou zařazení islámské rodiny, která je mnohými autory opomíjena.

1.1 Kontinentální právní systém

1.1.1 Základní charakteristika

Systémem kontinentálního práva (v anglické právní oblasti někdy také označovaného *Civil Law*) je nazýván systém soukromého práva, vyvinutý na základě recepce římského práva. Je systémem práva psaného - *lex scripta*, charakterizovaného zákonným právem, ke kterému jsou jiné eventuální prameny práva pouze prameny podpurnými. Právo vytvářejí nejvyšší státní orgány a jiná tvorba práva je vyloučena. Soudci v rámci soudnictví právo netvoří, ale pouze nalézají. I v zemích kontinentálního právního systému však rozhodování vyšších soudů při utváření práva mnohdy hraje významnou roli.

Kořeny kontinentálního právního systému tkví zejména v právu římském, ale rovněž v právu kanonickém, románském a germánském barbarském právu. Právo kontinentálního právního systému je právem psaným, legislativním (vzniká legislativní činností kompetentních státních ústavních orgánů), výlučným vůči ostatním systémům (většina zemí kontinentálního systému vylučuje soudcovskou tvorbu práva, resp. jakékoli jiné právo, někdy s výjimkou obyčejového práva, které je kompatibilní s jakýmkoli jiným právem) a jeho podstatou je systém občanského práva ve formě kodexu.

Kontinentální právo bylo zformováno na evropském kontinentu, odkud se pak různými cestami (zejména kolonizací) rozšířilo i mimo Evropu. Dnes na světové mapě netvoří stejnorodou a souvislou oblast (relativně stejnorodou právní oblast představuje jen Evropa), protože toto právo platí také v Latinské Americe a některých částech Asie a Afriky. V komparatistické literatuře nacházíme různá třídění a vymezení různého počtu podsystémů. Viktor Knapp vymezuje šest, resp. sedm podsystémů, přičemž základem tohoto členění jsou dominující občanské kodexy⁶:

Francouzský okruh je prototypem kontinentálního právního systému a ze všech jeho okruhů je jeho vliv za hranice vlastní země nejrozsáhlejší. Jeho základem je *Code Civil* z roku 1804 (platný s četnými změnami již 200 let) přebírající tradiční instituty obyčejového a římského práva a rozvíjející instituty, které přinesla Velká francouzská revoluce (1789-1799). *Code civil* má 2281 článků, ve kterých se mimo jiné hovoří o tvorbě zákonů,

o jejich osobní a věcné působnosti, o nepřipustnosti retroaktivity, ale zejména se vylučuje působení precedentů. Dále upravuje základní instituty práva.

Rakouský okruh se opírá o *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1811, na němž se projevuje vliv římského práva. I přes skutečnost, že *ABGB* je nepřímo podobný francouzskému *Code Civil*, zejména výchozími idejemi, vyvíjel se relativně samostatně.

Německý okruh považuje za základní zákon občanský zákoník *Bürgerliches Gesetzbuch* z let 1896 - 1900. Ten měl vliv i za hranicemi Německa, např. ve Švýcarsku, Turecku, Maďarsku, v předrevoluční Číně a Japonsku, a také v Brazílii.

Švýcarský okruh se opírá o švýcarský občanský zákoník - *Zivilgesetzbuch*, který rovněž jako německý zákoník nemá jednotný filozofický základ, avšak stal se inspirací pro právo turecké a právo zemí Blízkého východu.

Skandinávský okruh, nazývaný také nordický okruh, není kodifikovaný v klasickém významu jako předchozí okruhy, ale úpravu má rozdělenou do několika menších zákonů. Je specifický tím, že ho přímo nezasáhla recepce římského práva a jeho vliv se tak projevil pouze nepřímo. Na rozdíl od ostatních okruhů ponechává značný prostor soudcovské tvorbě práva.

Latinskoamerický okruh se sice geograficky nachází daleko od Evropy, můžeme jej však zařadit do kontinentálního práva, protože jde o právo psané, které vznikalo převážně pod vlivem francouzským. Přímo z něj však bylo odvozeno jen zčásti, protože kontinentální právo proniklo do Latinské Ameriky nepřímo, především přes chilský občanský zákoník, který ovlivnil občanské zákoníky Argentiny, Ekvádoru, Nikaraguy, atd.

Samostatné vyčlenění **Socialistického systému**, jehož základem byl sovětský občanský zákoník z roku 1922, již v současnosti není aktuální. Místo toho je vhodnější uvažovat o okruhu středoevropském, který se vytváří na půdě bývalého socialistického bloku ve střední a východní Evropě.

Stranou těchto okruhů kontinentálního práva stojí **evropské nadstátní právo**, specifické svými prvky (charakter norem, tvorba práva, působení norem), které nemají obdobu ve stávajících právních systémech. V rámci Evropské unie vytvářený systém soukromého práva se označuje jako evropské civilní právo. Toto právní odvětví se v rámci evropských společenství formovalo nejprve velmi váhavě, později po podpisu *Maastrichtské smlouvy* došlo v jeho prosazování k radikálnímu obratu. V současnosti se již běžně hovoří

---

⁶ KNAPP, Viktor. Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. Praha: C. H. Beck, 1996, s.113.

o existenci evropského civilního práva, v němž postupně dochází od účelové až chaotické úpravy k promyšlené tvorbě.

1.1.2 Historický vývoj

Centrem formování systému kontinentálního právního systému byla západní Evropa. Vývoj právního systému probíhal v několika etapách.

Jedním ze společenských východisek, na nichž spočívala středověká Evropa, byly vlastní tradice barbarských, především germánských kmenů. V Evropě v 5. století postupně uplatňování římského práva postupně ustalo a začalo být nahrazováno právními obyčejí barbarských kmenů. Na základě jejich obyčejového práva, promíseného se zvyklostmi původního obyvatelstva a zbytky předjustiniánského římského práva, se začal formovat kontinentální právní systém.⁷ Germánské zvykové právo tvořilo základ pro rozhodování na lidových shromážděních. Představovalo normativní systém poznamenaný pohanskými kultovními elementy. Germánské právo se rovněž vyznačovalo věcným nahlížením a silným společenským duchem. Základ společnosti sestával z velkých rodin spojených pokrevním příbuzenstvím, v jehož rámci se uplatňoval princip personality. Později, po trvalém usazení, se začal uplatňovat také územní princip. Tyto dva principy v tomto období splývaly, jelikož ještě nedocházelo k směšování mezi jednotlivými kmeny.

Další důležitou etapou je období formování raně feudálních států a renesance ideje práva. Panovníci raně feudálních států se snažili o centralizaci moci. Významným prostředkem tohoto procesu mělo být jimi tvořené právo, které se zpravidla vztahovalo na území celé země, jeho prosazení však záviselo na reálné panovnické moci.

Snaha o podřízení obyvatelstva pod jurisdikci panovníka se projevovala v pokusech a zřizování vyšších soudů panovnických úřadů. Novým prvkem středověkého způsobu soužití byla města. Jejich rozvoj přinesl mj. i rozvoj hospodářského života a obchodu, v důsledku čehož se vytvořila potřeba moderní právní úpravy těchto vztahů. V prostředí italských měst se vytvořilo moderní mezinárodní právo soukromé, které přineslo nový soudní proces a nový způsob řešení kolize městských práv, ale i úpravu obchodního styku. Vytvořilo se obecné právo italských měst - *ius commune*.

---

⁷ ŠTEFANOVIČ, F. Svetové právne systémy (Právna komparatistika). Žilina: Poradca podnikateľa, spol s.r.o., 2007

Dějiny novodobého práva soukromého začínají podle mnohých autorů znovuoobjevením tzv. *Digest*⁸ koncem 11. století, kdy začíná kvalitativně nová etapa vývoje práva.

Římské právo přežilo starověk a poté, co byla v Alexandrii znovu nalezena zmíněná *Digesta*, začíná na přelomu 11. a 12. století období jeho nového rozmachu. Zájem o něj projeví nejříve v italské Bologni, a již brzy se ukázalo, že římské právo je dobře fungujícím a dobře promyšleným právním řádem. Bylo akceptovatelné svou praktičností, věcností a realností. V podobě, v níž se zachovalo, se však nehodilo pro bezprostřední aplikaci, protože *Digesta* byla jen výběrem částí z děl nejvýznamnějších římských právníků. Římské právo s praxí spojovali *glosátoři* a *postglosátoři*, kteří prostřednictvím své činnosti vytvořili předpoklady, jež mu umožňovaly ovlivňovat právní život.⁹ Právě jimi propracované římské právo se stalo základem obecného evropského práva - *ius commune*. Přebírání *ius commune* do práva formujících se feudálních států se označuje jako recepce římského práva. Byl to velmi složitý historický proces, který probíhal v Evropě mezi 12. a 16. stoletím. Byl to první a zároveň nejrozsáhlejší případ akulturace v historii, která jakoby odsouvala domácí zvykové právo na vedlejší kolej. Vztah římského práva a domácího práva byl různorodý, podle toho, zda daná oblast byla zasažena recepcí přímo nebo jen zprostředkovaně. V zemích, kde proběhla úplná recepce, jako bylo Německo, ale i Španělsko, Itálie, Portugalsko, jih Francie, Rakousko a Nizozemsko, domácí právo nezaniklo, ale projevovalo se jako místní odchylka a modifikace římského práva. V Německu se tento směr recepce římského práva označoval jako "*usus modernus pandectarum*". Šlo o dobovou a místně podmíněnou modifikaci *pandekt* (hl. části Justiniánovy kodifikace), vytvořenou vlivem domácího práva, tedy spojení germánské tradice s římským právem. Tento přístup se postupně rozšířil i za hranice Německa.¹⁰

Naopak v zemích, jichž se recepce dotkla jen nepřímo, se římské právo využívalo zejména pro vyplňování mezer domácího práva, jako například v Uhrách.

Nové rozměry ve vývoji práva přinesly filozofické školy novověku.¹¹ Nejříve to byl právní humanismus, který se rozvíjel zejména ve Francii a Itálii, charakterizovaný historicko-kritickým přístupem k justiniánské kodifikaci. Byl nápadný svou uhlazenou formou, kvůli

---

⁸ *Digesta seu Pandectae* – právní sbírka římského práva z let 530 – 533 n.l., obsahující převážně soukromé právo
⁹ TÓTHOVÁ, M. Právna komparatistika. Velké právní systémy. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005.

¹⁰ TÓTHOVÁ, M. Právna komparatistika. Velké právní systémy. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005.

¹¹ TÓTHOVÁ, M. Právna komparatistika. Velké právní systémy. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005.

kteří se označují jako "eleganční jurisprudence". V dalším vývoji však nad elegantní kulturou vítězí v humanismu praktická orientace, směřující k systematizaci právního myšlení.

V 17. století v evropských právních dějinách nastupuje epocha přirozeného práva. Začátky tohoto období jsou spojovány se jménem Huga Grotia. Přirozené právo se objevuje nejprve na univerzitách a projevuje se vyzdvihováním rozumu, svobody a respektováním lidské osobnosti. První kodexy vznikají v oblasti veřejného (trestního) práva a objevují se také soukromoprávní díla.

Jako opozice vůči přirozenoprávnímu racionalismu se v Německu rozvíjí historická škola, prosazující čisté římské právo. V rámci této historické školy vzniká v Německu samostatná věda pandektního práva, jejímž základem se stalo pětičlenné schéma soukromého práva, a to věcného, obligačního, rodinného a dědického, jako novum pak přináší obecnou část.

Od přirozenoprávní kodifikace směřoval vývoj soukromého práva na rozhraní 18. a 19. století k moderní kodifikaci. Počátkem 19. století se uskutečnila první etapa moderní kodifikace vydáním francouzského *Code Civil* (1804) a rakouského *ABGB* (1811). Tato dodnes živá, vynikající kodifikační díla vyjadřují ducha své doby. Jsou to díla osvícenská a přirozenoprávní. V druhé vlně kodifikací se koncem 19. století zrodily německý *BGB* a švýcarský *ZGB*. Ty byly oproti prvním "klasickým" občanským zákoníkům více pragmatické a už neobsahovaly osvícenské a přirozenoprávní prvky, což bylo také odrazem stávající doby.¹²

1.1.4 Koncepce práva

Společným znakem pro všechny právní řády kontinentálního právního systému je, že jejich základní strukturu tvoří dualismus práva veřejného a soukromého práva. Toto rozdělení (s kořeny v římském právu - Ulpianus) se v jiných právních kulturách nevyskytuje, resp. pokud se vyskytuje, je nepodstatné. Tyto základní oblasti se rozlišují jako samostatné skupiny a zformovaly se během historického vývoje práva na kontinentu, přičemž se dlouhé století jako právo uznávalo jen právo soukromé. Veřejné právo se začalo výrazněji formovat až o několik století později.

V kontinentálním právu se vyskytuje mnoho podobných až totožných právních odvětví, a to v oblasti práva soukromého i veřejného. Do oblasti veřejného práva je zpravidla zahrnuto právo ústavní, správné, daňové, trestní a procesní právo. K soukromému právu

náleží právo občanské, rodinné, obchodní a živnostenské, dále právo pracovní a mezinárodní právo soukromé. Jeho základem je právo občanské (*ius generale*). Těžištěm a jádrem soukromého práva je obligační právo, ve kterém jednotlivé národní právní úpravy vykazují nejvíce podobností.

V rámci jednotlivých právních odvětví se v kontinentálním právu vyskytuje mnoho právních institutů se společným základem, spočívajícím v dlouhodobém společném vývoji a původu v římském právu (zejména instituty obligačního práva), ale i v právu kanonickém (instituty rodinného práva).

1.1.3 Prameny práva

Základním pramenem práva kontinentálního právního systému je právní norma, tj. závazné pravidlo chování v širokém slova smyslu. Pojem právní norma můžeme chápat jako závazné pravidlo výslovně stanovící: jak se má subjekt chovat, kdo je subjektem práva, vymezující právní skutečnosti či definující věc v právním smyslu, a také definující právní stav, působnost právní normy, atd.

Určujícím, stýlotvorným pramenem kontinentálního práva je právní předpis, tedy právo psané. V kontinentálním právním systému není možné vytvořit, měnit nebo rušit právní normu jinak než prostřednictvím právního předpisu. Původní, primární normou je zákon, který se jako základní pramen práva formoval v 19. století. Potřeby praxe si přitom vyžadovaly formování různých forem právních předpisů. Jsou to především ústavní zákony a ústavy, jako základní zákony států. Kontinentální státy mají psané ústavy, se kterými musí být všechny ostatní právní předpisy v souladu. Dále jsou to kodexy, které jsou charakteristickým znakem kontinentálního práva. Představují legislativní shromáždění právních norem určitého právního odvětví v jednom velkém zákoně. O kodexech hovoříme zejména v souvislosti s občanským právem, běžně však i s právem trestním, obchodním, pracovním a někdy i s rodinným. Existují však i zákony, které nesoustřeďují látky celých odvětví, a přesto se nazývají kodexy, zejména ve Francii, kde se pojem *Code* používá velmi volně k označení každého významnějšího zákona.¹³ Zákony jsou základním pramenem práva v kontinentálním právním systému, prostřednictvím nich se realizuje potřeba co nejúplněji upravit právem všechny zásadní společenské vztahy. Platí zásada svrchovanosti zákona, tedy projevuje se tendence, aby právní regulace v závažných věcech byla možná pouze zákonem.

---

¹² KNAPP, Viktor. Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. Praha: C. H. Beck, 1996.

¹³ KNAPP, Viktor. Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 120.

V kontinentálním systému se kolem malého počtu zákonů nachází množství podzákoných aktů.

V případě kontinentálního práva jsou všechny ostatní prameny práva sekundárními prameny, které jsou uznávány a používány v různém rozsahu. Soudní rozhodnutí se v zemích kontinentálního práva jako pramen práva nepřipouštějí, i když jejich faktický význam nepochybně roste. Zvykové právo platí buď jako sekundární právo a použije se v případě, že existuje mezera v zákoně, přičemž je právem slabším (nelze jej použít *contra legem*), anebo se v dané zemi zvykové právo vůbec nevyskytuje.

1.2 Angloamerický právní systém

1.2.1 Základní charakteristika

Angloamerický právní systém vznikl v Anglii (často je nepřesně nazývaný také systém *common law*, což je pouze část tohoto systému) a je na první pohled méně členitý než systém kontinentální. To je podle Viktora Knappa způsobeno zejména skutečností, že v kontinentální Evropě se právo utvářelo spontánním historickým vývojem, zatímco anglické právo bylo do území ovládaných Velkou Británií rozšířeno mocensky a rozvíjelo se v oblastech, které byly součástí jednoho impéria. Po osamostatnění závislých území však i v tomto systému začal proces postupné segmentace práva, zjevná podobnost mezi právem jednotlivých okruhů však kromě práva USA a Indie nadále přetrvává.

Charakteristickým rysem tohoto právního systému je, že jeho podstatnou a nejvýznamnější část tvoří systém soudcovského práva (*judge made law* či *case law*), který se označuje jako systém nepsaného práva (*unwritten law*). V něm má soudce zvláštní status projevující se tak, že právo nejen nachází jako v právu kontinentálním, ale také ho i tvoří. Tomuto postavení soudce rovněž odpovídá i právní myšlení v angloamerickém systému. Soudcovské právo představuje systém významných soudních rozhodnutí, závazných precedentů, které jsou primárními prameny práva. Vázanost soudu precedentem má podobnou povahu jako jeho vázanost právem tj. cílem je dosažení právní jistoty a rovného posuzování případů stejného druhu. Soudcovské právo stojí na zásadě *stare decisis*, jako představě závaznosti právní podstaty soudního rozhodnutí pro obdobné případy i v budoucnu. Ta byla v anglickém právu tradiční a je přítomna v *common law* již staletí. Znamená tedy, že stejné případy se mají posuzovat stejně, přičemž každý soud je podle této zásady vázán rozhodnutím soudu vyššího stupně v téže hierarchii. Soudcovské právo je na rozdíl od psaného práva (pro

něž je příznačný vysoký stupeň zobecnění) právem jednotlivých případů, kde právní norma je vytvářena kasuisticky a je odvozena od jednotlivých konkrétních případů. Vedle soudcovského práva působí v angloamerickém právním systému i další prameny, z nichž nejvýrazněji se prosazuje právo zákonné (psané).¹⁴

Podstatnou charakteristikou je výrazný procesně - sporový charakter angloamerického právního systému, jehož základy ovládá soudní řízení. I když v současnosti se do centra pozornosti dostává i právo hmotné (*substantive law*), celkově tento systém práva ještě i dnes odráží v minulosti zřejmou dominanci procesního práva (*procedury law*), vyjádřenou zásadou "*remedies precede rights*", tj. procesní prostředky předcházejí právům. Z toho se odvíjí i specifické právní myšlení v tomto systému, vyjádřené odlišným systémem pojmů, struktur, vztahů a přístupů, které odkazují na příslušnost k jiné právní kultuře.

Pro země angloamerického právního systému je příznačná i podobná organizace soudnictví. Soudy v tomto systému nejsou jen soudní mocí, ale jsou i významnými právotvornými orgány. Kontrola ústavnosti je zpravidla svěřena obecným soudům. Dalšími společnými rysy jsou výrazné rozdíly v hierarchickém uspořádání soudů (zejména rozdíl mezi soudy, které vytvářejí precedenty a těmi, které touto pravomocí nedisponují), přetrvávající institucionální diference (i když ne zcela důsledná) mezi trestními a civilními soudy, přetrvávání laických soudců v některých okruzích apod.

Typické je i značné rozšíření mimosoudního řešení soukromoprávních (v některých případech i veřejnoprávních) kauz prostřednictvím institutu mediace.

Angloamerické právo se vyznačuje i podobnými právními instituty, což je důsledek shodných tradic a historie. Vedle univerzálních a nezbytných právních institutů (s možností odlišností z hlediska formy i obsahu) vytvořil tento právní okruh originální právní instituty, které se v jiných právních kulturách nevyskytují (např. *trust, tort*).

Podobně jako u systému kontinentálního se i tento systém dělí na okruhy: anglický, americký (USA), kanadský, australský, novozélandský, indický, právo Irsko, právo ostatních zemí *Commonwealthu*.¹⁵

1.2.2 Geografické rozšíření

Angloamerický právní systém vznikl v Anglii. Anglické právo platí z geografického hlediska na území britských ostrovů Anglie, Walesu a s menšími rozdíly také na území

---

¹⁴ HUNGR, P. Teorie práva II. Brno: IMS Brno, 2006. s. 165

¹⁵ HUNGR, P. Teorie práva II. Brno: IMS Brno, 2006. s. 163

Severního Irska. Jinak je tomu ve Skotsku, jehož právní systém je jedním ze specifických systémů, které vykazují prvky jak systému angloamerického, tak kontinentálního. Díky kolonizaci se anglický právní systém postupně rozšířil do všech území někdejší britské koloniální říše, kde se v převážné většině drží s různými odchylkami dodnes. Nejvýznamnější z bývalých britských území postavených na anglickém právu jsou Spojené státy americké, jejichž právní systém se od původního anglického práva značně odchýlil. Právo anglické a právo USA díky svým významům a specifickým tvoří dva podsystemy celku nazývaného angloamerický právní systém.

1.2.3 Koncepce práva

Vzhledem k poměrně zásadním odlišnostem dvou podsystemů, tj. práva anglického, jakožto zdrojového, původního a historicky určujícího právního systému a práva USA, jakožto odvozeného a modifikovaného právního systému, je vhodné jejich strukturu odlišit.

Vnitřní členění anglického práva je odlišné od ostatních velkých právních systémů. Ve srovnání s nimi členění anglického práva není tak výrazné, protože kompetence vyšších anglických soudů je jednotná (v tom smyslu, že se mohou zabývat všemi žalovatelnými případy). Kromě toho se anglické právo vytvářelo *ad hoc*, a proto nemá racionální a logicky promyšlenou formu a symetrii. Základem členění anglického práva je dualismus mezi *common law* a *equity*.

Common law představuje systém anglického soudcovského práva obsahující soubor zásad a pravidel chování, vztahujících se ke zprávě a ochraně osob a majetku. Vytvářel se na základě starobylých právních obyčejů (proto se často nesprávně označuje jako systém obyčejového práva) a formoval se prostřednictvím rozhodnutí a výnosů královských soudů. Ty využívali své silné centrální moci k tomu, že okruh případů spadajících pod pravomoc královských soudů stále rozšiřovali na úkor místních soudů a pravomoci místních feudálů, kteří se ovšem začali růstu moci královských soudů bránit. Vlekly konflikt ukončily poté až tzv. Westminsterské zákony, z nichž druhý z roku 1283 zakonzervoval *status quo* a zafixoval počet druhů případů řízených před královskými soudy. Tím došlo v 13. století k zastavení šíření a vývoje *common law*, které se tak stále víc stávalo svým archaickým charakterem nekompletním a rigidním právem. Tím se stalo historickým podnětem k postupnému vzniku druhého systému anglického práva zvaného *Equity*.

Pojem *common law* je v současnosti chápán ve více významech. Jednak jako historické společné právo (které je opakem práva *equity*), dále jako právo vytvářené soudci a

opírající se o praxi, případně o obyčej (jakožto protiklad práva tvořeného legislativními sbory), a také jako obecné společné právo (jako opak lokálního, místního práva).¹⁶

*Equity*¹⁷ (lze volně přeložit jako spravedlnost) vzniká v období, kdy se *common law* ukázal jako nedostatečný. Představuje systém norem a principů, vytvořených jako alternativa k tvrdým normám obecného práva. Jeho normy byly založeny na tom, co bylo v konkrétní situaci spravedlivé a přiměřené. *Equity* je systém, který se poměrně těžko definuje, nelze jej vnímat jako autonomní a kompaktní, protože nemůže existovat samostatně. Předpokládá existenci práva (*common law*), je vybudován okolo něj a na něm. Jeho účelem je umožnit výkon spravedlnosti tak, že poskytne pomoc subjektům, které se jí nemohou dovolat na soudech obecného práva, resp. tehdy, jestliže tyto soudy nejsou schopny zajistit výkon svých rozhodnutí.

Lord kancléř, který vytvářel normy spravedlnosti, se řídil podle zásady "*equity follows the law*" a své výsady používal zejména proti zneužívání *common law* a ke zmírňování jeho tvrdosti, přičemž se řídil i svým svědomím. Základní zásady ekvitního práva převzal lord kancléř z práva kanonického a rovněž se řídil zásadami přirozeného práva, tak aby jeho rozhodnutí byla nejen spravedlivá, ale i rozumná. V důsledku reformy z let 1873 - 1875 došlo k významnému sblížení obou systémů. Všechny soudy mohou zároveň uplatňovat normy obou systémů. Dualismus anglického práva se zachoval i po reformě, stejně jako specializace právníků.

V poslední době se v anglickém právu připouští také členění na veřejné a soukromé právo, protože existují různé postupy a prostředky nápravy při ochraně jednotlivých práv. Členění na právní odvětví je více pragmatické než v kontinentálním právu a lze v něm nalézt tradiční odvětví práva a mladší, postupně vyčleněná odvětví.

Tradiční odvětví anglického práva představují *law of property* (majetkové, resp. vlastnické právo), *land law* (pozemkové právo), *law of contract* (smluvní právo), *law of tort* (právo občanskoprávních deliktů), *criminal law* (trestní právo). K mladším odvětvím patří *labour law* (pracovní právo), *mercantile, trade, comercial, business law* (obchodní právo), *tax law* (daňové právo), *international private law* (mezinárodní právo soukromé), *company law* (právo obchodních společností), *law of banking* (bankovní právo), *employment law* (zaměstnanécké právo), *family law* (rodinné právo), atd. *Constitutional law* (ústavní právo) a *administrative law* představují veřejné právo (*public law*).

---

¹⁶ ŠMID, M.: Tvorba a interpretácia práva v Kanade. Bratislava, 1996. s. 28.

¹⁷ ŠTEFANOVIČ, F.: Svetové právne systémy (Právna komparatistika). Žilina: Poradca podnikateľa, spol s.r.o., 2007

Jeden ze základních rozdílů mezi právem anglickým a právem USA je, že USA jakožto federace složená z 50 samostatných států a území se zvláštním statutem má i federální právo. Zákonné právo se tedy tvoří na dvou úrovních, na úrovni centrální a na úrovni jednotlivých států - *federal law* a *state law*.

Rozdělení pravomocí mezi těmito dvěma úrovněmi řeší Ústava USA ve svém 10. dodatku: „Pravomoci, které Ústava nepřenáší na Spojené státy či které neodnímá státem, zůstávají vyhrazeny státem či přímo lidu.“¹⁸ Důsledně se tedy zachovává kompetence jednotlivých států regulovat si své poměry vlastním zákonodárstvím a kompetence federálních orgánů je vlastně dána pouze v případech stanovených ústavou. „V případě, že dochází k překrývání federální legislativní pravomoci s pravomocí státu, přednost má zákon federální. Státní právo může vyplňovat mezery federálního práva, tyto normy však nesmějí odporovat duchu ústavy a v případě obchodních zákonů, hatit obchod mezi státy.“¹⁹

Členění práva na hmotné a procesní má význam z hlediska jeho praktického používání na soudech. Všechny soudy totiž aplikují své vlastní procesní normy, zatímco v případě hmotněprávních norem se připouští použití i cizího práva. Např. pokud je federální soud povinen aplikovat právo některého státu Unie, tato povinnost se vztahuje pouze na právo hmotné, soud vždy použije federální procesní právo.

2. Prameny práva (obecně)

Chápání pramenů práva je podmíněno orientací právní teorie. Sociologické školy hledají pramen práva ve společnosti a ve společenských vztazích. Jusnaturalisté v lidské přirozenosti, v absolutních právech člověka, nebo v Boží prozřetelnosti a analytické směry právního myšlení v ústavě či zákoně.²⁰ Právní teorie zpravidla pojem prameny práva používá ve třech významech:

- prameny práva v *materiálním* smyslu - materiální prameny práva
- prameny práva v *gnoseologickém* smyslu – prameny jako zdroj poznání práva
- prameny práva ve *formálním* smyslu - formální prameny práva

---

¹⁸ Ústava USA: The United States Constitution: Amendment 10: „The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.“

¹⁹ TOTHOVÁ, M.: Velké právní systémy, UPJŠ, 2010 s.107

²⁰ BROSTL, A – DOBROVIČOVA, G. – KANÁRIK, I. Teória práva. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Košice. 2002. s 45

Pojem **pramen práva v gnozeologickém smyslu** jako zdroj poznání práva vyjadřuje souhrn všech informací o právu.²¹ Zdrojem poznání právního systému nemají být jen prameny, ale i individuální právní akty. Můžeme je získat jako:

- prvotní (přímé, autentické) prameny - prameny, které jsou publikovány v oficiálních sbírkách (např. u nás sbírka zákonů)
- druhotné (nepřímé) - informace o platném právu, které lze získat z rozhodnutí soudů či jiných orgánů aplikace práva, komentářů k právním předpisům, vědeckých publikaci, přednášek apod.

Materiálními prameny práva rozumíme materiální podmínky reprodukce společnosti, které ovlivňují tvorbu práva a ze kterých tvorba práva vychází. Právě proto se materiální prameny označují i pojmem prameny tvorby práva. Jde o jevy, které jsou příčinou toho, že právo je takové, jaké je a o jevy, které jsou nezbytně spjaty s vývojovými etapami pojetí práva. „Dnes, stejně jako ve všech dobách se těžiště vývoje práva nenachází ani v zákonodárství, ani v jurisprudenci, nebo ve výkladu práva, ale ve společnosti samé.“²² Tento výrok přesně vystihuje pojem materiálního pramene práva. Prameny práva v tomto smyslu mohou být např. společenské, historické, ekonomické či politické podmínky, třídní zájmy, morální přesvědčení, ale i Boží vůle či jiné prameny. Materiální prameny jsou pro všechny právní systémy podobné, prameny formální jsou v jednotlivých systémech odlišné a pro daný systém charakteristické. Z tohoto důvodu jsou považovány za základní klasifikační faktor pro rozlišení jednotlivých velkých právních systémů.

Formálním pramenem práva rozumíme konkrétní vnější vyjádření, v němž je právo obsaženo a poznáno, resp. formy, ve kterých jsou obsaženy právní normy. Právě publikací získávají pravidla chování - normy - charakter právních norem jako obecně závazných pravidel chování. Tím je možné formálně odlišit právní normy od norem neprávních, resp. lze odpovědět na otázku, co je právo. Tam kde není forma práva, ani nemůže jít o platné právo. Právo, jako systém norem, musí být vyjádřeno v určité formě, ve které jej lze nalézt a identifikovat jako právo stanovené státem, a proto se lze domáhat jeho uplatnění nebo splnění.

Pro dělení pramenů práva z formálního hlediska se používá jeho členění na právo *psané* a *nepsané*.

---

²¹ GERLOCH, A. Teorie práva. 4. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 74

²² EHRLICH, E.: Grundlegung der Sociologie des Rechts. Mnichov: Verlag von Duncker & Humboldt, 1913

Psané právo je typické pro země, na jejichž právní systém mělo vliv římské právo a které jsou řazeny do kontinentálního právního systému. Můžeme ho rozdělit na tři podskupiny.

První a nejdůležitější je představována právem zákonným, jehož typickým zástupcem je právo francouzské. Také Česká republika je zemí práva zákonného. Formálním pramenem je zákon, jakož i podzákonné prameny. Hovoříme tedy o právním předpisu jako o stýlotvorném prameni práva.

Druhá podskupina je tvořena smluvním právem, které bývá využíváno převážně v mezinárodním právu v podobě mezinárodních smluv.

Podskupinu třetí představují učené právní knihy a expertízy. Právními knihami v tomto smyslu jsou knihy historické, uznávané právem anglickým (viz prameny anglického práva).

Nepsané právo je typické pro země angloamerického právního systému, resp. pro anglické právo, kterým se zabývá i tato práce. Prameny nepsaného práva jsou zejména: soudcovské právo, právní obyčeje, obecné zásady právní, analogie, ekvita, rozum.

Z pohledu historického vývoje, a to i bez ohledu na typ právní kultury, rozlišujeme základní druhy pramenů práva:

- precedenty (soudcovské právo)
- normativní právní akty
- právní obyčeje
- normativní smlouvy

Jako další, podpůrné, prameny práva jsou nověji uváděny:

- spravedlnost (*equity*)
- přirozená spravedlnost (*natural justice*)
- rozum (*ratio*)
- obecné zásady právní
- odborná literatura, *communis opinio doctorum* (společný názor učenců)
- normativní odkazy na mimosoudní pravidla chování

2.1. *Precedens a soudcovské právo*

Soudní praxe má v angloamerickém systému práva jiné místo i význam než v kontinentálních právních systémech, kde je soudní rozhodnutí jako individuální právní akt závazné pouze pro procesní strany.

Precedens jako pramen práva v angloamerické právní kultuře je rozhodnutím soudu (soudní precedens) nebo orgánu státní správy (správní precedens), tedy individuálním právním aktem, který však nabývá obecnou závaznost. V soudcovském právu totiž neplatí zásada *ius dice inter partes*, tj. že soudní rozhodnutí je závazné pouze pro strany řízení, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, a je pouze nalézáním práva, ne tvorbou práva. Precedenční rozhodnutí se stává závazným pro řešení budoucích případů stejného druhu. Ve smyslu elementárního principu právní jistoty mají totiž být případy stejného druhu rozhodnuty stejně.

Precedens (z latinského slova *praecedere* - předcházet) je individuální právní akt, který nabývá normativní význam, stává se pramenem práva. Je to rozhodnutí, kterým se řeší případ dosud právně neregulovaný a které se stává závazným vzorem pro budoucí rozhodování případů stejného druhu.²³ V této souvislosti je třeba si uvědomit, že ne každé rozhodnutí je soudním precedentem. Blíže se soudcovské tvorbě práva věnuji v nadcházejících kapitolách.

V kontinentálním systému práva nemají soudní rozhodnutí obecnou právní závaznost, nejsou pramenem práva. Fakticky se však soudy při rozhodování řídí výsledky rozhodovací činnosti - judikáty zejména vyšších soudů. Také v ČR získává judikatura stále větší faktickou autoritu, hlavně v případě rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR s cílem vyplňování mezer v právu. Rozhodnutí NS ČR nejsou však prameny práva *de iure*, ale pouze *de facto*. Význam na úrovni pramenů práva mají rozhodnutí Ústavního soudu ČR o nesouladu právních předpisů.

Při vymezení precedentu jako pramene práva je třeba také zmínit rozlišování precedentu na soudní a správní. Právě správní precedens ztratil podle některých právních teoretiků vzhledem k rozsáhlému soudnímu přezkumu správních rozhodnutí na významu.²⁴

---

²³ OTTOVÁ, Eva. Teória práva. Heuréka. Šamorín. 2010. s.193

²⁴ VEČEŘA, M. – GERLOCH, A. - SCHLOSSER H. - BERAN K. - RUDENKO S.. Teória práva. 2. vydanie. Bratislava. Bratislavská vysoká škola práva. 2008. str. 77

2.2 Normativní právní akty

Základním pramenem všech právních systémů, které patří do kontinentálního systému právní kultury, je normativní akt (právní předpis). V podobě tzv. *statute law* jsou však právní předpisy obsažené i v angloamerickém systému práva a stále častěji jsou také doplňkem tradičního práva islámského či jiných náboženských a tradičních právních systémů.

Normativní akt je možné vymezit jako výsledek normotvorné činnosti kompetentních subjektů tvorby práva, který obsahuje právní normy jakožto obecně závazná pravidla chování a jehož vnější formou je publikace (v právním státě je nemyslitelná platnost právního aktu bez jeho vyhlášení). Je vyjádřením státní suverenity a zástupcem psaného práva.

U normativních aktů rozlišujeme několik druhů, zpravidla z hlediska právní síly v rámci právních řádů jednotlivých zemí. Jedná se o hierarchické uspořádání právních předpisů, kdy na špici stojí ústava s ústavními zákony, následována zákony a podzákonnými právními předpisy, při zachování pravidla, že předpis nižší právní síly nesmí odporovat předpisu právní síly vyšší.

Za primární a nejdůležitější pramen je považován zákon, jakožto výsledek legislativního (právotvorného) procesu a jako publikované vyjádření právních pravidel. Legislativním procesem rozumíme určitý sled stanovených postupů, na jehož základě je zákonodárným orgánem vydáno rozhodnutí obsahující státem vynutitelná pravidla chování. Základními znaky zákona jsou tedy určitá forma, normativita a obecná závaznost.²⁵ Dalším znakem je orgán příslušný k jeho vydání a zákonný legislativní postup.

V důsledku dělby moci v kontinentálním právním systému jsou normativní právní akty vydávány a aplikovány rozdílnými institucemi. Vydávány jsou orgány legislativními a aplikovány soudy, které právo v tomto systému nevytvářejí, ale jen nalézají.

V rámci systému angloamerického představují normativní právní akty základ a hranice soudcovského rozhodování. Soudci tedy na jejich základě právo vytváří či dotváří. V důsledku vyšší právní síly právních předpisů (zákonů) jsou však jimi zároveň limitováni, jelikož se musí pohybovat v jejich mezích. Interpretováním zákona ho však uvádějí soudci v život. Následně se na jeho základě stává precedent pramenem práva

---

²⁵ HARVÁNEK, J. a kol.: Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 252

2.2.1 Prvotní a odvozené právní akty

Normativní právní akty můžeme dělit podle mocenského charakteru na *prvotní* a *odvozené*. Prvotními rozumíme akty, které vydávají veřejné orgány volené přímo občany, pokud tato pravomoc není přímo svěřena občanům. Tyto orgány při tvorbě práva, za respektování vymezených kompetencí, nepotřebují zmocnění k realizaci své pravomoci, tj. ke způsobilosti vydávat normativní právní akty. Normativní akty odvozené (podzákonné akty) zpravidla obsahují podrobnější právní úpravu vztahů, které jsou v zásadě upraveny prvotními normativními akty, především zákony. Odvozené normativní právní akty jsou odvozené od normativních právních aktů prvotních, s nimiž musí být v souladu. Vydávají se tedy na základě a k provedení prvotních normativních aktů a v mezích výslovného zmocnění obsaženého v primárních normativních aktech (jde o úpravu *secundum et intra legem*).

2.2.2 Individuální akt

Normativní akt jako výsledek tvorby práva je nutné odlišovat od individuálního právního aktu, který je rozhodnutím státního orgánu v konkrétní věci, aktem aplikace práva. Aplikuje obecný normativní akt a v něm obsažené právní normy na konkrétní jedinečnou situaci a zavazuje přitom konkrétní subjekty. Je výsledkem právem stanoveného procesu aplikace práva. Individuálním právním aktem je např. rozsudek soudu, daňový výměr apod.

2.2.3 Interní normativní instrukce

Od normativních právních aktů je třeba také důsledně odlišovat interní normativní instrukce, které na rozdíl od normativních právních aktů nejsou obecně závazné, nemají státem stanovenou formu, a tudíž nejsou ani prameny práva. Zavazují pouze v rámci určité organizační struktury, jsou vnitřními (interními) předpisy. Prostřednictvím aktů řízení nadřízené subjekty uskutečňují řídicí činnost vůči podřízeným tím, že konkretizují oprávnění a povinnosti vyplývající z obecně závazných normativních aktů.

Interní normativní instrukce jsou tedy nástrojem státního a společenského řízení ve vztazích nadřízenosti a podřízenosti subjektů. Takové vztahy nadřízenosti existují tak ve sféře státních institucí jakož i v rámci nestátních institucí občanské společnosti. Jsou stanoveny právními normami, obsaženými v normativních aktech.

2.3 Normativní smlouvy

Normativní smlouvy představují „...smluvní akt dvou či více stran, jehož ustanovení mají obecnou právní závaznost – vztahují se na blíže neurčený počet případů stejného druhu.“²⁶

Normativní smlouva je druhem smlouvy, jejíž ustanovení mají obecnou normativní povahu. Obsahuje tedy právní normy jako obecně závazná pravidla chování, které závazně regulují celou skupinu vztahů stejného druhu a neurčitého počtu.

Na rozdíl od normativního právního aktu nevzniká normativní smlouva autoritativním rozhodnutím, ale na základě konsensu, tj. na základě vzájemného souhlasného projevu vůle více subjektů.

Normativní smlouvy se poměrně často uplatňovaly ve feudálním právu - např. smlouvy mezi pozemkovou vrchností a sedláky při kolonizaci půdy.²⁷ V současnosti nemají normativní smlouvy ve sféře vnitrostátního práva vyspělých států samostatný význam pramene práva. Jsou spíše výjimečné a jejich závaznost se odvozuje od jiných pramenů práva, zejména od zákonů. Výjimkou mohou být tzv. kolektivní smlouvy, které upravují zejména pracovní a sociální otázky, a které mohou v některých svých částech nabývat normativní povahu. „Normativní část kolektivní smlouvy je objektivním právem, neboť nestanoví jednotlivá subjektivní práva a povinnosti, jako je tomu u právních úkonů, nýbrž upravuje obvykle neurčité množství (množinu) právních vztahů odděleně od jednotlivých zvláštností těchto vztahů.“²⁸

Podstatně větší význam mají normativní smlouvy v mezinárodním právu, kde jsou základním pramenem práva a postupně nahrazují právní obyčeje. Aby byla mezinárodní smlouva smlouvou normativní a byla tak považována za pramen práva, musí obsahovat obecně závazná pravidla, což je důležitým atributem. Ne všechny mezinárodní smlouvy jsou tedy pramenem práva.

V teorii mezinárodního práva se proces převzetí mezinárodněprávních norem do vnitrostátního práva nazývá recepce. Ta probíhá buď transformací (zachování doslovného znění mezinárodní smlouvy a zároveň je vyhlášení v některé formě vnitrostátního práva - např. zákona), adaptací (obsahově přibližný přenos mezinárodněprávních závazků do

---

²⁶ HUNGR, P. Srovnávací právo, právní kultury. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2008. s. 38

²⁷ OTTOVÁ, Eva. Teória práva. Heuréka. Šamorín. 2010. s.195

²⁸ KOSTEČKA, J. Kolektivní smlouva jako autonomní právtvorná lex contactus a některé teoretické otázky s tím spojené. Právník, 1996, 10-11, s. 870.

vnitrostátního práva) anebo inkorporací (mezinárodní smlouva se stává součástí vnitrostátního právního řádu státu, aniž by ztratila formu mezinárodní smlouvy).²⁹

2.4 Právní obyčej

Právní obyčej je historicky nejstarším, původním pramenem práva. Dnes je právní obyčej považován spíše za pramen práva minulosti. Právní obyčeje představují jakýsi přechod od původních zvyků a obyčejů, od sociální samoregulace společnosti k regulaci právní.³⁰ Zvykové právo je spojeno s představou nepsaného práva na rozdíl od normativních aktů jako psaného práva. V praxi to není úplně pravda, jelikož právní obyčeje v průběhu vývoje postupně nabývaly písemnou formu, často byly obsaženy v oficiálních či soukromých sbírkách.

Obyčej je pravidlo chování, které se v důsledku opakovaného užívání za delší časové období vžilo ve vědomí a chování lidí a je obecně akceptováno společností a státem. „V kontinentálním právu není označován za pramen práva, pokud ho zákonodárce výslovně nevyjádří v některém ustanovení právní normy.“³¹ Aby bylo možné považovat obyčej za pramen práva, musí splňovat určité požadavky. Prvním požadavkem je spontánní, dlouhodobé a faktické užívání, zvané *usus longaevus*. Druhým je pak všeobecné povědomí společnosti o tom, že se jedná o obecně závazné pravidlo, které se navenek musí projevit dodržováním obyčeje - *opinio iuris*.

Dle forem *opinia iuris* můžeme obyčeje dělit na faktické a formální. Faktické právní obyčeje, jimž je dána závaznost bez formálního potvrzení, se vyskytují velice zřídka, např. v mezinárodním právu, kde se staly obecně právně závaznými v důsledku jejich dlouhodobého praktického používání většinou států. Naopak formální obyčeje jsou uznávány formou nějakého psaného pramenu či precedentu a jsou příznačné pro velké právní systémy.

Jak již bylo řečeno, právní obyčej je v současnosti považován spíše za pramen práva minulosti. Určitá rezidua obyčejového práva přetrvávají dnes ve Velké Británii, a to ve formě ústavních obyčejů i obyčejů na lokální úrovni. Pramenem práva jsou obyčeje i v islámském právu a v tradičních právních systémech Asie a Afriky. V právu USA právní obyčeje postupně pohlcovaly soudní precedenty. Když totiž soudy tvořící precedenty použili

---

²⁹ BROSTL, A – DOBROVIČOVÁ, G. – KANÁRIK, I. Teória práva. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Košice. 2002. s 63

³⁰ OTTOVÁ, Eva. Teória práva. Heuréka. Šamorín. 2010. s.191

³¹ HARVÁNEK, J. a kol.: Právní teorie, sv. 1, Brno, IURIDICA BRUNENSIA, 1995, str.267

v konkrétním případě při rozhodování právní obyčeje, jejich obsah se automaticky vлил do formy precedentů.

V kontinentálním systému práva se právní obyčeje jako prameny práva použijí pouze v těch případech, když se jejich zákon výslovně dovolává - např. obchodní zákoník odkazuje na obchodní zvyklosti, občanský zákoník na sousedské zvyklosti apod. Důležité je, že tím se však nestávají formálním pramenem práva, právní sílu získávají ze zákona, který na ně odkazuje.

2.5 Obecné zásady právní

Uspokojivě vymezit právní principy či právní zásady je s přihlédnutím k rozdrobenosti právní či odborné úpravy zabývající se touto problematikou víceméně nemožné. Profesor Knapp výstižně uvádí, že jde o „...všeobecné postuláty na lidské chování, uznávané v civilizovaných zemích a intuitivně vnímané jako zásady právní, a to bez zřetele k tomu, zda jsou či nejsou explicitně vyjádřeny v zákoně, tedy *de lege lata*.“³² Vztah právních řádů a obecných právních zásad jako pramenů je obtížně definovatelný vzhledem k neostrosti obou pojmů, avšak je možno určitým způsobem rozčlenit právní zásady podle toho, jaký mají dopad. Jsou to právní zásady působící *normativně*, *interpretačně* či *nepůsobící vůbec*.³³

Normativně působí právní zásady, pokud jsou přímo pramenem práva nebo pokud jsou obsažena v zákoně, který jejich aplikaci výslovně přikazuje. Pramenem práva jsou např. v podobě *natural justice* (pravidel přirozené spravedlnosti) v anglickém právu. Takto byly využívány v bývalých koloniích ke korigování rozhodnutí místních soudů, které rozhodovaly podle tradičního práva. Jako pramen jsou brány též v mezinárodním právu, podle článku 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora, jehož úkolem je rozhodování jemu předložených sporů podle mezinárodního práva, přičemž jsou mu stanoveny tyto prameny: mezinárodní smlouvy, mezinárodní obyčej, obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy, učení nej kvalifikovanějších znalců mezinárodního práva.

Obecné právní zásady, které nejsou přímo pramenem práva a ani na ně zákon neodkazuje, nepůsobí normativně, ale ukládají povinnost, resp. zakládají právo, mají přesto pro aplikaci práva značný význam. Často jsou v praxi dodržovány intuitivně, jako by samy byly právními normami. Příkladem může být zásada *pacta sunt servanda* (smlouvy mají být dodržovány), jakožto jedna nej obecnějších, nejsilnějších zásad na vrcholu hierarchie práva.

³² KNAPP, Viktor. Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. Praha: C. H. Beck, 1996, s.60.

³³ KNAPP, Viktor. Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. Praha: C. H. Beck, 1996, s.62.

A konečně obecné právní zásady, které jsou právně irelevantní, nepůsobí ani normativně, ani interpretačně. Stojí mimo systém práva, spjaté s ním vzhledem k vymezení práva.

3. Historické pozadí vzniku a formování anglického práva a jeho základních pramenů

Anglické právo se přibližně do doby 11. - 13. století vyvíjelo na podobných základech jako právo kontinentální. Ve zmíněném období se však vývoj obou systémů začal ubírat směrem, který je od sebe výrazně oddálil. Zatímco kontinentální právo bylo ovlivněno *ius commune* (založeném na římském právu), vyučovaném na univerzitách, anglické právo se vyvíjelo z domácích zdrojů s minimálními vnějšími vlivy. Dodnes je sporné, jakou roli sehrálo římské právo v Anglii. Většinou převažuje názor, že domácí právo mu nepřenechalo žádný prostor a jistý vliv zaznamenalo jen právo kanonické (obsahující však i římskoprávní vlivy). Římskoprávní terminologie se pod vlivem glosátorů objevila i v dílech Vacaria a Glanvilla, neovlivnila však vývoj domácího práva. Dokonce středověcí panovníci zakazovali výuku římského práva v Anglii (známý je statut z r. 1236, v němž panovník vyslovil zachování práva Anglie). Pozdější pokusy o propagování římského práva prosazované Tudorovci v 16. a 17. století ztroskotaly na již vytvořených tradicích.

Jak jsem již zmínil, jistý vliv na vývoj anglického práva mělo právo kanonické. Anglie patřila mezi země, které se hlásily ke křesťanství, a proto i zde církve značně ovlivňovala společenský a tedy i právní život. Do právního systému středověké Anglie pronikala pravidla kanonického práva skrz systém církevního soudnictví, z právní vědy a později prostřednictvím činnosti kancelářských soudů. Základem anglického práva se stalo Normany importované germánsko-francké právo, které se po roce 1066 začalo vyvíjet samostatně.

Dějiny anglického práva lze rozčlenit do čtyř základních období z hlediska vývoje pramenů. Prvním z nich je období anglosaské, které trvalo do roku 1066, kdy byla Anglie dobytá Normany.

Poslední římské legie opustily provincii Británie počátkem 5. století. Římská nadvláda však v Anglii nezanechala významnější stopy, podobně jako nezůstaly právní památky po keltských Britech. První významnější právní památky se spojují s germánskými kmeny Anglů, Sasů a Jutů, které po obsazení území Anglie vytvořili sedm království. Zvykové právo tohoto období bylo vytvářeno především prostřednictvím anglosaských lidových

shromáždění. Vedle nich právní systém vytvářely i královské zákony, postupně získávající převahu nad kmenovým zákonodárstvím. Lidová shromáždění byla postupně nahrazována setninovým soudním dvorem - *Court of the Hundred*, který řešil soudní spory stovky rolnických statků v příslušné církevní diecézi. Původně to byl král, který cestoval po zemi a přijímal stížnosti poddaných, později krále na tomto soudním dvoře zastupoval *sheriff* a panovníkovi poradci v soudních věcech se stávali soudci. Vlivnější feudálové zpravidla získali možnost založení samostatného soudního dvora a postupně se vymanili z jurisdikce *Court of the Hundred*. Takto se vytvořil systém hraběcích soudů - *County Courts*. Soudy v tomto období rozhodovaly na základě zvykového práva, které bylo charakterizováno značným partikularizmy. Soudní dokazování se řešilo pomocí božích soudů (zkouška ohněm nebo vodou, po vpádu Normanů i prostřednictvím souboje). I když průkazná síla těchto metod je přinejmenším diskutabilní, nelze pominout fakt, že byla vytvořena institucionální jurisdikce, která do společnosti přinesla řád a nahradila svépomoc. V tomto období začíná christianizace Anglie a se snahou panovníka upevňovat svou moc se objevují i první zákony psané v anglosaském jazyce, týkající se regulace určitých (zejména veřejnoprávních) stránek společenského života. K nejstarším právním památkám patří *Domas* (kolem r. 600), právní kniha, v níž se obyčejové právo prolíná s prvky zákonodárství. V podstatě představovala katalog pokut a trestů, nahrazujících pomstu. Velkými zákonodárci tohoto období byli Alfred (871 - 900) a Knut (1027 - 1034).

Dalším významným obdobím je období vzniku a rozšíření tzv. *common law*, jež je možné přeložit jako „společné právo“. Společné jednak pro celé území Anglie (oproti lokálním partikulárním systémům jednotlivých panství) a společné i pro rozdílné vrstvy a třídy společnosti (neobvyklé, neboť v tehdejší Evropě měla každá část společnosti či každé etnikum svůj právní režim, vycházející z principu personalit práva). Také ho lze přeložit i jako „právo obecné“, jelikož mělo obecnou, subsidiární funkci vůči dílčím zákonům, vydávaným králem a později parlamentem.

Po dobytí Anglie vévodou z Normandie a následným anglickým králem Vilémem I. Dobyvatelem v bitvě u Hastingsu v roce 1066³⁴, dochází k rychlé feudalizaci a budování silného centralizovaného státu. Tyto tendence postupně nacházejí svůj odraz i v právu. V roce 1086 byla sepsána *Domesday Book* (Kniha posledního soudu) - pozemková, katastrální a daňová kniha pro 34 hrabství Anglie. Obsahovala obecný soupis držby země a byla podkladem správy a soudnictví, které se vytvářelo za vlády Viléma Dobyvatele. Rané

---

³⁴ KUKLÍK J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Linde, 2007. s. 29 a násl.

feudální anglosaské právo bylo silně rozdrobené a zpočátku se na jednoduchém, ale účinném systému tohoto zvykového práva v zásadě nic nezměnilo. Vilém Dobyvatel a jeho potomci nezlikvidovali domácí právo, nýbrž jej ponechali, takže po nějakou dobu vedle sebe existovaly normansko-anglické právo dobyvatelů a anglosaské právo podrobených obyvatel, které se používalo prostřednictvím místních soudů anglosaského původu a feudálních soudních dvorů. Tato koexistence trvala přibližně do 12. - 13. století, přičemž anglosaské právo se postupně ztrácelo a stále výrazněji se prosazovalo právo vytvářené podle normanské tradice. To se projevilo nejprve v modifikaci soudní praxe, když se spolu se stěhovavým způsobem života královského dvora stěhoval i královský soudní dvůr, na kterém zpočátku panovník vystupoval v roli nejvyššího soudce. Královský dvůr se stěhoval nejprve náhodně, postupně se však ustálily tři časově přesně určené zastávky. První na Vánoce v Gloucesteru, druhá na Velikonoce ve Winchesteru a třetí na Letnicích ve Westminsteru. Vedle toho král vysílal po zemi své soudce, kteří měli v jeho jménu kontrolovat chod místní správy a dohlížet i na činnost feudálních soudů. Královští soudci jménem svého panovníka cestovali po zemi a nabádání panovníkem zasahovali do sporů probíhajících na dvorech feudálů, s cílem zlomit tak autoritu soudních tribunálů lordů. Postupně se z cestujících soudců (*travelling justices*) vytvořily výjezdní královské soudy, které měly dvakrát do roka velkolepé zasedání v každém okrese. Cestující soudci zavedli institut písemného předvolání - *Writ of right*, který existuje dodnes. Pomalu se vytvářela hierarchická soudní soustava (zároveň i odvolací systém), na jejímž vrcholu byl královský soudní sbor. Ten ve 13. století upustil od tradice stěhování soudu a pro nejvyšší (královské) soudy bylo stanoveno sídlo ve Westminsteru, proto se soudy nazývaly Westminsterské. Nižší stupeň představovaly výjezdní soudy, tvořené dobře placenými, nestrannými a nezájatými odborníky, kteří zajišťovali reálnou právní ochranu obyvatel, což jim přinášelo oblíbenost a popularitu oproti upadajícím feudálním soudům. Cestující soudci však nemohli zvládnout všechna právní podání, proto byly pro řešení menších sporů vytvořeny místní instituce, které představovaly zárodek současných nižších soudů. Na nich převzal kompetence cestujícího soudce místní smírčí soudce (*justice of peace*). Jejich počet vzrostl po přijetí zákona o smírčích soudcích v r. 1363. Byli příslušní jednat ve všech věcech, které cestující soudci označili jako menší přestupky a nevyřídili je. Smírčím soudcem se mohl stát vážený místní šlechtic, což však nemělo být chápáno jako oživení zanikajících feudálních soudů. Smírčí soudci byli soudci laičtí. Laičtí soudci v anglické soudní soustavě přetrvali prakticky až dodnes.

Již na počátku 12. století se města ležící na pozemcích krále a vysoké šlechty vymanila zpod jurisdikce místního šlechtice a postupně jim bylo umožněno udržovat si vlastní

soudní dvory. V obchodních městech se tento soud nazýval *Court merchant*, v přístavních *Court maritime*. O vyspělosti tehdejší anglické společnosti svědčí i fakt, že kromě Itálie byla Anglie jedinou evropskou zemí, v níž se zdomácnělo obchodování prostřednictvím cenných papírů, jako odvětví bankovníctví. Za Jindřicha I. (počátek 12. století) se rozšířil úvěrový a směnečný obchod, což vypovídá o náležité úrovni vnitřní bezpečnosti a existenci příslušných záruk a sankcí.

Pravomoc královských soudů se postupně rozšiřovala. Soudy zpočátku neměly univerzální pravomoc a rozhodovaly jen o mimořádných případech, které se týkaly především zájmů krále. Postupně byly jejich pravomoci rozšiřovány a zároveň si soudci utvářeli nové právo, jehož prostřednictvím řešili všechny spory, postupně tak do jejich působnosti přešly i soukromoprávní vztahy. Nové právo, které královské soudy vytvářely, se označovalo jako obecné, společné právo, již zmiňované *common law* (původně nazývané *commune ley*). K jeho upevnění a rozšíření došlo zejména v období vlády Jindřicha II. (1154 - 1189)³⁵ a brzy se stalo obecným právním systémem obsahujícím pravidla pro řešení všech sporů z oblasti veřejného i soukromého práva. Podle pozdějších historiků systém *common law* vykrytalizoval za Jindřichovy vlády natolik, že i v současnosti může být obyčej jakožto pramen práva uplatněn jen tehdy, když se dokáže, že existoval již před rokem 1189. V tomto vývoji sehrál pozitivní roli i právní poradce panovníka Glanvill. Tento vývoj anglického práva umožňovala i skutečnost, že již od 13. století existovala Sbírka soudních rozhodnutí a soudci při svém rozhodování zohledňovali předchozí rozhodnutí.

Zpočátku nepatřilo k právům soukromých osob obrátit se na soud ve sporu o právo, naopak, bylo to privilegium, které bylo poskytováno individuálně na základě žádosti zaslané nejvyššímu státnímu úředníkovi, zvanému *Capitalis Justiciarius*, později lord kancléř. Po zaplacení soudního poplatku poskytl lord kancléř soudní příkaz k přezkoumání daného případu, adresovaný soudci nebo jinému úředníkovi s popisem věci. Tento příkaz se nazýval *writ*³⁶, a byl oprávněním k žalobě. Poté se ve věci začalo jednat před soudem. *Writ* byl v podstatě příkazem dostavit se na královský soud. Zároveň představoval výzvu pro šerifa, aby vyhledal žalovaného a vyzval ho, aby bez soudního řízení uvedl věci do původního stavu a zároveň představoval opět výzvu pro šerifa, aby sestavil sbor důvěryhodných osob, které se vysloví k dokazovaným skutečnostem, což představovalo počátek porotního systému. *Writem* se tedy začínalo řízení před soudem. Obsahoval oprávnění žalobce a stanovoval, proti čemu

---

³⁵ KUKLÍK J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Linde, 2007. s. 35.

a jak se má bránit žalovaný, tj. obsahoval hmotné právo - práva žalobce a zrcadlově povinnosti žalovaného. Hmotné právo bylo dále rozvíjeno judikaturou, která ho zdůvodňovala v jednotlivých precedenčních případech. Postupně se vytvořil systém všeobecných *writů* (standardizovány a sepsány byly ve sbírce *Registers of Writs*), spočívající v existenci systému soudních příkazů a žalob, kdy každý konkrétní případ bylo nezbytné podřít pod jeden z nich. Právo, pro které neexistoval *Writ*, nemohlo být u královských soudů uplatňováno. Už v této době hrál prvotní roli proces. Každé žalobě odpovídal určitý druh procesu a v případě, že se daný případ nesubsumoval pod odpovídající druh žaloby, soud zpravidla žalobu zamítl.

Růst moci a oblíbenosti královských soudů představoval omezování pravomocí velkých feudálů, církevních i světských, kteří se postavili proti jejich rozšiřování. Ochranu okleštěné jurisdikci církevních i feudálních soudů poskytla již *Magna charta* z r. 1215 v článku, podle kterého se královští soudci mohli zabývat jen případy, které spadaly do jejich pravomoci již v r. 1215. Konflikt ukončil tzv. druhý Westminsterský statut z r. 1285, který ustálil *status quo* a fixoval počet stávajících *writů*, čímž znemožnil rozšíření působnosti královských soudů. V r. 1285 bylo zároveň schváleno nařízení nazvané „v podobných záležitostech“ (*in consimili casu*), které umožňovalo vydávání analogických *writů* ke stávajícím. Navzdory tomuto nařízení se vývoj *common law* v důsledku Westminsterského statutu výrazně zpomalil a celý systém se stal ještě rigidnějším. Tato skutečnost byla historickým podnětem postupného vzniku druhého systému anglického práva - *equity*.

V další etapě formování pramenů anglického práva docházelo tedy k vytvoření dualismu *common law* a *equity* (1485 - 1832). Místní soudy přestaly mít význam v 15. století a královské soudy byly omezovány Westminsterským statutem. Za této situace se žalobci s případy, které nebylo možné řešit, obraceli přímo na panovníka, který mohl ve výjimečných případech zakročit ve jménu svědomí a spravedlnosti. Až do války růží se však panovník na výkonu soudnictví účastnil málokdy. Široký prostor pro využívání královských výsad v oblasti soudnictví vytvořil tudorovský absolutismus. Když se počet žádostí značně znásobil, panovník je předal Lordu kancléři a přenesl na něj soudcovské pravomoci (proto se někdy nazývá také *lex cancellaria*).³⁷ Lord kancléř řešil spory na základě spravedlnosti. Obracely se na něj zejména nižší vrstvy, které žádaly ochranu vůči mocným feudálům, často v případech, kdy mohlo pomoci pouze čisté svědomí a bezúhonnost. První kancléři byli zároveň vysokými církevními hodnostáři, proto se pochopitelně při svém rozhodování opírali o kanonické právo

---

³⁶ KUKLÍK J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Linde, 2007. s. 56.

a o základní zásady přirozeného práva. Skutečné právo *equity* vytvořili až světští kancléři, počínaje sirem Thomasem Morem od r. 1529. Postupně vytvořili systém norem nazvaný pravidla spravedlnosti - *rules of equity*.³⁸ V 17. století už *equity* představovalo samostatný právní systém, který měl svůj vlastní systém precedentů, zveřejňovaných ve Sbírkách kancelářských rozhodnutí. S rozvojem *equity* se objevily zvláštní, kancelářské soudy. Zpočátku měl kancelářský soud jediného soudce - lorda kancléře, další soudci k němu přibyli až po r. 1730.

Kancelářské soudy rozhodovaly spory podle nového typu procesu, jehož normy byly do značné míry převzaté z norem římského a kanonického práva. Nový druh řízení vyhovoval i občanům, protože představoval více citu pro spravedlnost než systém *common law*. Zároveň byl podporován i absolutistickým panovníkem, po jehož zásahu v r. 1615 nabyla *equity* převahy. Tyto skutečnosti způsobily, že jurisdikce kancelářských soudů se rozšířila víc, než to bylo únosné z pohledu královských soudů a odpůrců absolutismu vůbec. Parlament se vzbouřil proti zásahům královské moci do tvorby práva. Krize byla v roce 1621 vyřešena kompromisem, na jehož základě se jurisdikce kancelářských soudů nesměla dále rozšiřovat na úkor *common law*. Prosadila se zásada „*equity follows the law*“ - tj. *equity* následuje právo (je vůči *common law* subsidiární). *Equity* při projednávání případů spadajících do její působnosti přebírá a následuje analogické případy upravené normami obecného práva.

Poslední etapu vývoje můžeme označit jako období reformací. V 18. století je vývoj anglického práva harmonický a bezkonfliktní. V 19. a 20. století dochází k jeho významné transformaci. První důležitou reformou je zrušení systému *writů* a žalob, v rámci nichž se rozvíjelo *common law* (1832, 1833, 1852). Větší pozornost se začíná věnovat hmotnému právu, jelikož do té doby jednoznačně dominuje proces. Uskutečnila se také systematizace *common law* a zjednodušilo a zmodernizovalo se soudní řízení. Další důležitá reforma byla provedena v r. 1873 - 1875 na základě tzv. *The Judicature Acts*, v jejímž důsledku došlo k podstatné modifikaci a sjednocení soudnictví. Především byl odstraněn rozdíl mezi soudy *common law* a *equity* (což však neznamenalo sjednocení těchto dvou systémů práva) a všechny soudy byly stejně oprávněné podle potřeby aplikovat normy kteréhokoliv systému (přičemž přetrvaly dva typy řízení a specializace anglických právníků). Zároveň byly zrušeny neúčinné, archaické normy a došlo k očištění, konsolidaci a další systematizaci anglického práva.

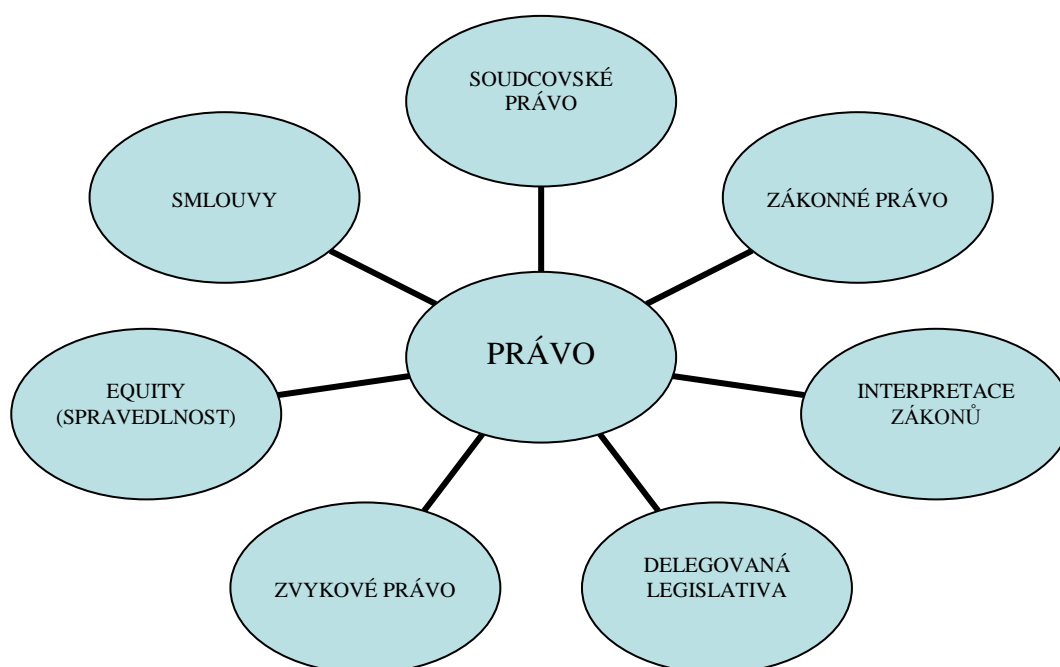
---

³⁷ GELDART, W. Elements of English Law. 8th ed. from Yardley, D.C.M. London: Oxford University Press, 1975. s. 21.

Typickým jevem 20. století je rozvoj zákonodárství - *statute law*. Přesto jsou zásahy zákonodárce v anglickém právu skromnější. Zároveň můžeme sledovat určité tendence sbližování anglického práva a kontinentálního práva, což je podmíněno potřebami mezinárodního obchodu a členstvím Velké Británie v hospodářské integraci. Velká Británie je v současnosti členem několika integračních uskupení, z hlediska práva je však nejvýznamnější její členství v Evropské unii. Členem Evropské unie se Velká Británie stala v r. 1972 (dříve byla v r. 1963, a 1967 odmítnuta v důsledku De Gaullova veta), což přineslo střet dvou odlišných právních kultur na půdě Evropských společenství (ES). Ve Velké Británii bylo třeba zajistit prioritu práva ESv celém systému práva (i precedenčním). To bylo zajištěno přijetím zákona, podle kterého soudy Velké Británie budou aplikovat právo ES, jakoby aplikovaly své vlastní právo.

4. Současné prameny anglického práva

Pojmem „pramen práva“ jsem se již zabýval ve druhé kapitole. Rozumíme jím prostředek nebo formu, pomocí něhož právo vstupuje v existenci. Anglické právo vychází ze sedmi hlavních pramenů práva, které se poměrně výrazně liší ve významu.

³⁸ KUKLÍK J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Linde, 2007. s.

Základem anglického práva je soudcovské právo, soustava rozhodnutí soudů, která pokládá základy a stanovuje pravidla pro rozhodování dalších případů. Po mnoho staletí byla judikatura dominantní formou tvorby práva a její dominance přetrvává dodnes. Nicméně zákonné právo je převládající metodou v právotvorném procesu zákonodárství. Zákonná norma je považována spíše za určitý základ soudcovské normotvorby a zákon je tak dotvářen soudcovským rozhodováním, které i v případě zákonného práva má v praxi větší relevantnost než psané právo samo.³⁹ Delegovaná legislativa je spíše než legislativně tvořena převážně správou a stanoví podrobná pravidla k provádění ustanovení zákonů. Význam obyčej (zvykového práva) jako pramene práva je nepatrný a to tím spíše, že jakmile obyčej využije pro své rozhodnutí vyšší soud, přestane existovat jako právní obyčej a stává se součástí soudcovského práva, kterým jakoby byl konzumován a působí dále jako soudní precedent. Právní literatura se sice uvádí na některých místech jako pramen práva, nedá se však o ní jednoznačně říci, že by měla jeho povahu. Má spíše charakter podepření soudcovského názoru. Pokud je uznána za pramen práva, je pramenem podružnějšího významu.

Stále důležitějším pramenem práva je legislativa Evropské unie, která je jediným typem práva, které může mít přednost před zákony parlamentu Spojeného království.

4.1 Soudcovské právo

Soudcovské právo (*case law, judge-made law*) je považováno za hlavní pramen práva v systému *common law*, především právě v Anglii, ale i dalších zemích bývalého britského impéria. Od judikátů, jakožto součástí kontinentálního práva, se precedent (judikát v anglickém právu) odlišuje svojí právní závazností, není tedy pouze dokumentem se silnou odbornou autoritou. Je také pramenem obsahujícím nejvíce obecně závazných pravidel chování v anglickém právu. Není vytvářen vůlí nadřízené moci, ale jeho základem jsou samotné normy přirozeného práva. Soud je tedy chápán jako nepodřízený subjekt - zástupce společnosti a základních pravidel země.

4.1.1. Zásada *stare decisis*

Systém soudcovského práva je založen na prostém a jednoduchém pravidle, nazývaném *stare decisis*, jakožto představě závaznosti právní podstaty soudního rozhodnutí

63.

³⁹ KNAPP, Viktor. Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy). 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1996. s. 165.

pro obdobné případy i v budoucnu. Souvisí s požadavkem právní jistoty a předvídatelnosti práva. „Praxe následování precedentu tak přispívá zachováním stability současně k právní jistotě a k ochraně důvěry v soudcovské rozhodování.“⁴⁰ V anglickém právu je tradiční a je přítomen v *common law* již po staletí. Zároveň však lze podotknout, že princip striktní závaznosti precedentu ukládající anglickému soudci dodržovat normy tak, jak je stanovil jeho předchůdce, byl zformován v anglické právní praxi až v průběhu 19 století, kdy Sněmovna lordů rozhodla, že svoje rozhodnutí bude nadále považovat za závazná i pro sebe samu.⁴¹ Závaznost precedentu do té doby nebyla vnímána tak intenzívně a rozhodnutí, které bylo považováno za nesprávné, bylo možno jednoduchým způsobem změnit. Tuto zásadu, která je základním kamenem soudcovského práva, lze nejlépe vysvětlit překladem. Doslovný překlad latinského *stare decisis* zní „setrvávat při rozhodnutém“, přičemž fráze je sama o sobě zkratkou latinského „*stare decisis et non quieta movere*“ (setrvávat při rozhodnutém a nerušit vžitě věci). Jak jsem již uvedl, tato doktrína spočívá v představě závaznosti právní podstaty soudního rozhodnutí pro obdobné případy i v budoucnu, resp. rozhodnutí soudu vyššího stupně v rámci stejné jurisdikce působí jako závazné pro soudy nižšího stupně. Autorita rozhodnutí je závislá na více faktorech, např. úrovni rozhodovacího soudu, stáří precedentu (čím novější případ tím spolehlivější rozhodnutí). A v některých případech může být autorita ovlivněna i pověstí soudce.

Míra závaznosti zásady *stare decisis* bývá často chápána dvojím způsobem. Ronald Dworkin, jeden z významných představitelů právní teorie, odlišuje zásadu *stare decisis* ve formě striktní a ve formě volné.⁴² Striktní pojetí doktríny zavazuje soudce k následování rozhodnutí, i za předpokladu, že s ním nesouhlasí či ho považuje za nesprávné. Oproti tomu volné pojetí znamená, že soudce následuje rozhodnutí, jelikož mu přikládá určitou váhu a považuje ho za správné. Pokud ovšem odůvodněně usoudí, že správné není, může se od něj odchýlit. Precedent v tomto volném pojetí tedy působí zejména silou přesvědčivosti a myslím si, že není až tak daleko od chápání judikátu v kontinentálním právu.

Při rozhodování případu se musí soudce řídit rozhodnutím jakéhokoli soudu vyšší instance, které bylo vydáno v případě s podobnými fakty. Pravidla určující vázanost soudů jinými soudy se nazývají pravidla právního precedentu (*rules of judicial precedent*) a jsou formována právě zásadou *stare decisis*. Kromě vázanosti soudů soudy vyšší instance jsou některé soudy vázány také svými předešlými rozhodnutími; tedy sami sebou. Vázanost

---

⁴⁰ KUHN, Z. Doktrína *stare decisis* v zemích *common law*. Právník. 1999, č. 8, s. 690.

⁴¹ KUHN, Z. Doktrína *stare decisis* v zemích *common law*. Právník. 1999, č. 8, s. 284.

⁴² DWORKIN, R. *Law's Empire*. Cambridge : Harvard University Press, 1986. s. 24.

anglických soudů je datována vydáním tzv. *Judicature Acts 1873-1875*. V následných odstavcích nastíním základní hierarchii anglických soudů a jejich vázanost.⁴³

- Rozhodnutí **Evropského soudního dvora** týkající se interpretace a dotváření zákonů komunitního práva jsou závazná pro všechny anglické soudy včetně nejvyššího soudu *Supreme Court of United Kingdom*.

- Kromě záležitostí týkajících se evropského práva je *Supreme Court of United Kingdom* (Nejvyšší soud), do roku 2005 fungující v rámci *House of Lords* (sněmovny Lordů), nejvyšším odvolacím soudem v civilních a trestních záležitostech, a všechny ostatní anglické soudy jsou jím vázány. Tradičně býval vždy vázán svými vlastními rozhodnutími, ale v roce 1966 rozhodl *Lord Chancellor* (lord kancléř), že soud již nadále svými rozhodnutími vázán není. Ovšem v praxi ruší tento soud svá dřívější rozhodnutí jen velmi zřídka.

- *Privy Council* (královská soukromá rada) byla založena soudním výborem v roce 1833. Formální poradní sbor panovníka Spojeného království. Historicky býval mocnou institucí, ale většinu jeho někdejších pravomocí má dnes vláda. Soukromá rada pomáhá královně při výkonu zbytků královských prerogativ. Podle tradičních precedenčních pravidel neváží rozhodnutí rady anglické soudy, ale mají silnou přesvědčovací autoritu, vzhledem k senioritě jejích členů.

- Rozhodnutí *Court of Appeal* (Odvolací soud) jsou závazná pro všechny nižší soudy i pro Odvolací soud samotný. Je rozdělen na dvě divize, civilní a trestnou, které nejsou navzájem vázány. Teoreticky není mezi aplikací zásady *stare decisis* oběma divizemi rozdíl, ale v praxi nejsou trestní divizí precedenty tak rigidně následovány, jelikož je rozhodováno o lidské svobodě. Dalo by se tedy říci, že přístup soudů je více flexibilní.

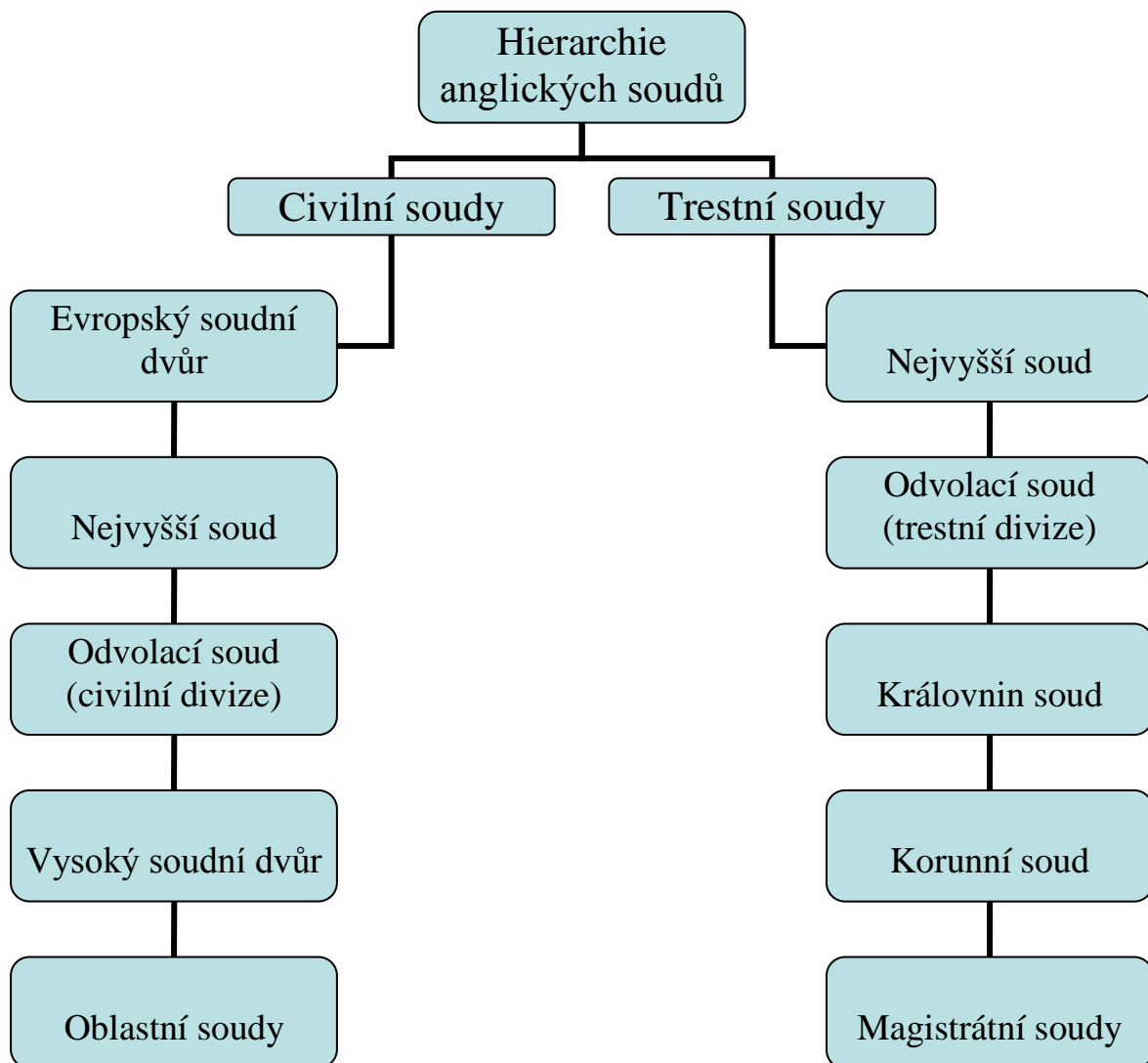
- *High Court of Justice* (Vysoký soudní dvůr) se dělí na *Divisional Courts* (divizní soudy) a samotný *High Court of Justice*. Všechny jsou vázány *Court of Appeal* a *Supreme Court of United Kingdom*. Divizními soudy jsou *Queen's Bench Division* (Královnin soud), který řeší odvolání v trestních věcech a soudní přezkum, *Chancery Division* (Kancléřský soud) a *Family Division* (Rodinný soud), které se zabývají odvoláním v civilních věcech. Civilní oddělení jsou vázány svými předchozími rozhodnutími, ale Královský soud je opět značně flexibilnější ze stejných důvodů, jako předešle zmíněná trestní divize soudu Odvolacího. Divizní soud váží samotný *High Court*, který není vázán svými předešlými rozhodnutími, ale vytváří precedenty pro soudy nižších instancí, jež mají nižší váhu než precedenty Odvolacího soudu a Nejvyššího soudu.

---

⁴³ SLAPPER, G., KELLY, D. *The English Legal System*. 10th ed. Abingdon: Routledge – Cavendish, 2009. s. 104 a násl.

- Tzv. *Crown Court* (Korunní soud) je vázán všemi nadřazenými soudy. Jeho rozhodnutí sice nejsou závaznými precedenty, ale pokud v něm zasedají soudci Vysokého soudního dvora, jejich rozsudky tvoří precedenty s velkou přesvědčovací silou, která musí být náležitě zohledněna v budoucích případech. Přes to není povinností tato rozhodnutí následovat. Pokud v korunním soudu zasedají okresní soudci, precedenty tvořeny nejsou, díky tomu není Korunní soud vázán vlastními rozhodnutími.

- *Magistrates* a *county courts* (magistrátní a oblastní soudy) jsou považovány za tzv. nižší soudy a jsou vázány rozhodnutími Vysokého soudního dvora, Odvolacího soudu a Nejvyššího soudu. Jejich rozhodnutí nejsou vedeny v tzv. *Law Reports* (soudní záznamy; viz. dále) a nemohou vytvářet závazné precedenty, ani precedenty s přesvědčovací silou; stejně jako Korunní soud, nejsou tedy vázány svými rozhodnutími.

4.1.2 Precedent

S pojmem „precedent“ či „precedens“ (česká terminologie užívá ve shodném významu oba termíny) se můžeme setkat v řadě situací. Dalo by se říci, že se jedná o označení výsledku určitého rozhodování, které nese význam pro rozhodování budoucí. Může jím být i pravidlo v rozhodování formulované. Z pohledu zaměření mé práce se jím zabývám v souvislosti se soudcovským právem, jeho závazností a jeho povahou pramene práva. Precedent je tedy vytvářen rozhodnutím soudců v případech jim předložených (rozhodnutí porot netvoří judikaturu). Při rozhodování daného případu jsou pro soudce určující dva faktory: zaprvé, stanovení faktů případu, tedy co se doopravdy stalo; a zadruhé, jak se právo na tato fakta vztahuje. Právě druhý faktor determinuje precedent, tedy judikaturu. Jakmile je stanoveno, jak se právo vztahuje na daný případ, obdobné případy by měli být v budoucnu posuzovány stejně, vycházející ze zásady *stare decisis*, popsané výše. Soudce po vyslechnutí předvedených důkazů a právních argumentací připraví písemné rozhodnutí. V něm na základě jeho přesvědčení o tom, jaká jsou fakta a jak se na ně vztahuje právo určí, která strana vyhraje. Toto rozhodnutí se nazývá rozsudek. Je často velmi rozsáhlé a obsahuje poměrně značné množství komentářů a názorů, které nemusí přímo souviset s konkrétním případem. Názory soudce bývají všestranným rozbořením daného problému, často včetně historického vývoje daného institutu. Obsahuje také vysvětlení právních principů, na základě kterých došel soudce k rozhodnutí. Rozsudek jako celek totiž zavazuje pouze strany konkrétního sporu.

Právně závaznou částí tvořící precedent ve smyslu zásady *stare decisis* je pouze normativní část rozsudku, pro kterou byl Johnem Austinem zaveden název *ratio decidendi*⁴⁴ – latinsky „důvod pro rozhodování“. *Ratio decidendi* lze charakterizovat jako právní normu, kterou soud rozhodl danou kauzu. Pro budoucí kauzy může být skutečně závazná pouze ta část rozhodnutí, která se týká právních otázek, nikdy ne otázek faktických. Ta část odůvodnění rozhodnutí, která se týká jedinečného případu řešeného soudem, a která nemá obecnou závaznost, se nazývá *obiter dictum*⁴⁵, latinský výraz pro „věci řečené mimochodem“. Je to část rozhodnutí, která shrnuje další argumenty a která není autoritativní. Je uváděna pouze pro dokreslení a může mít v případě, kdy je součástí zrušovacího rozhodnutí, význam jako vodítko pro další rozhodování soudu nižší instance. Pomocí *obiter dictum* soudce upřesňuje a doplňuje své úvahy. Jedná se v podstatě o poznámky a připomínky řečené „mimochodem“. Např. soudce může spekulovat, jaké by bylo či jak by se změnilo rozhodnutí,

---

⁴⁴ DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. s. 67 a násl.

⁴⁵ KUHN, Z. *Doktrína stare decisis v zemích common law*. Právník. 1999, č. 8, s. 697.

pokud by fakta či okolnosti byly jiné. Někdy může být část *obiter dictum* předložena v budoucím případě, a i přes to že netvoří závaznou část precedentu, může pomoci přesvědčit soudce o určitém pohledu na věc. V těchto případech působí *obiter dictum* pouze přesvědčovací silou. Formálně nejsou tyto dvě části precedentu odlišeny, je tedy na budoucím soudci, aby je odlišil.

Závaznost precedentu však není bezpodmínečná. Jestliže soudce dřívější precedent nepovažuje za vhodný pro řešení konkrétního případu, musí uvést právní rozdíly mezi posuzovaným případem a precedentem a může precedent např. modifikovat. Jde o institut *distinctions*⁴⁶ - princip hledání rozdílů. Pokud se tedy před soudce dostane případ, ke kterému se zdá být relevantní dřívější případ, má několik možností, jak se k němu postavit. Pokud jsou fakta dvou případů dostatečně podobná, precedent rozhodnutý v dřívějším případě je tzv. následován (*to follow*). V případě, že soudce dospěje k názoru, že se fakta jemu předloženého případu dostatečně liší od případu obsahujícího precedent, není tímto vázán a tzv. se od něj odliší (*to distinguish*). Nemusí ho následovat. Postup spočívá v nalezení odlišností (ať už právních či skutkových) a odůvodnění odchýlení. Je vždy na posouzení konkrétního soudce, co je relevantním rozdílem k odchýlení. Tato metoda je užívána soudci v případech, kdy se chtějí vyhnout následkům předchozího nevhodného rozhodnutí, které je ze zásady zavazuje. Když soudce nesouhlasí s názorem obsaženým v rozhodnutí (precedentu) předchozího soudu, může toto rozhodnutí tzv. zvrátit (*to overrule*), resp. zrušit. Dochází k tomu např. z důvodu nesprávně aplikovaného práva dřívějším soudem. Tato pravomoc je využívána velmi zřídka, jelikož snižuje autoritu nižších soudů. Soudci jsou při rušení precedentů opatrní a většinou se situaci snaží řešit odlišením. Změny společenských hodnot, doby a životního stylu mohou změnit náhled na okolnosti případů, čímž se rozhodnutí může stát nepoužitelným. Tato možnost soudců má zamezit nepružnosti, která by byla důsledkem neměnné závaznosti i velmi starých precedentů. V rámci odvolacího řízení může odvolací soud změnit (*to reverse*) rozhodnutí soudu nižšího, pokud usoudí, že nesprávně interpretoval právo. Logicky z toho vyplývá, že rozhodnutí soudu nižší instance je tím zrušeno. V praxi je tento postup ovšem poněkud komplikovanější, jelikož odvolané rozhodnutí je často založeno na více než jednom precedentu. Důvodem pro zrušení precedentu může být např. nepoužitelnost nebo ztížená použitelnost normy obsažené v precedentu⁴⁷, změna relevantních skutečností, která vylučuje použitelnost staré normy či změna nebo vyvinutí

---

⁴⁶ DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. 1st ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. s.113.

práva, do té míry, že zrušení staré normy je jen upuštěním zastaralé doktríny. Na zrušení precedentu se mohou určitým způsobem podílet také tzv. *dissents* (disenty - nesouhlasy). Jedná se o výslovný nesouhlas jednoho či více soudců s rozhodnutím většiny v předloženém případě. Disenty mají několik funkcí. V některých případech se jedná o jednoduché prohlášení nesouhlasu s většinou, v jiných případech přesvědčují, znevažují či jinak naléhají na většinu, aby se zabývala stanoviskem nesouhlasícího soudce. Nesouhlasná stanoviska ovšem nemají žádnou precedenční váhu ani autoritu pro budoucí případy. Přesvědčivý disent tedy sice nesnižuje právní hodnotu precedentu, ale často umožňuje jeho případnou pozdější revokaci.⁴⁸ Zvyšuje pravděpodobnost budoucí změny rozhodnutí pro jeho chybnost.

Nerespektování autoritativního precedentu soudcem (odchýlení atd.) nečiní takový nový rozsudek neplatným, a to vzhledem k nezávislosti anglických soudců. Není ani nijak formálně sankcionováno, ovšem takový rozsudek se stává terčem kritiky právní veřejnosti.⁴⁹

Z hlediska tvorby a závaznosti precedentu můžeme tedy rozlišit několik druhů precedentu:⁵⁰

- **Original Precedent** (původní precedent) je rozhodnutím soudce v případě, který nebyl doposud upraven žádným předešlým rozhodnutím. Jakkoli soudce rozhodne, utvoří precedent závazný pro všechny budoucí podobné případy. Vzhledem k tomu, že nejsou k dispozici předešlá rozhodnutí, o která by se soudce mohl opřít, zpravidla posuzuje případy podobné a blízké. Této formě uvažování se říká právní analogie.

- **Binding/Authoritative Precedent** je precedent z předešle upraveného případu, kterým je soudce ve všech budoucích případech plně vázán, pokud jsou okolnosti a fakta případů dostatečně podobná. A to i za předpokladu, že nesouhlasí s právním odůvodněním. V rámci hierarchie soudů jsou takto vázány soudy nižší soudy vyššími a zároveň *Court of Appeal* (Odvolací soud) je vázán sám sebou.

- **Persuasive Precedent** (přesvědčovací precedent) není právně závazným. Ovšem soudce může usoudit, že je relevantní k jeho případu a rozhodne se ho následovat (*to follow*). Je tedy přesvědčen o jeho správnosti, a uplatňuje podle svého přesvědčení zásadu *stare decisis*; tedy stojí za tím, co bylo již jednou rozhodnuto.

- **Declaratory Precedent** (deklarovací precedent) je ten, který nevytváří nové právní pravidlo, ale pouze ho deklaruje a aplikuje.

---

⁴⁷ DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. 1st ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. s.116.

⁴⁸ JAMES, P.S. *Introduction to English Law*. 10th ed. London : Butterworths, 1979. s. 17 a násl.

⁴⁹ KUHN, Z. Doktrína *stare decisis* v zemích common law. *Právník*. 1999, č. 8, s. 698.

⁵⁰ CROSS, R. *Precedent in English Law*. 7th ed. Oxford: Clarendon Press, 1968. s. 115.

- **Over-ruling precedent** (zrušovací precedent) je rozhodnutím vyššího, nadřízeného soudu, kterým se ruší rozhodnutí soudu nižšího a tím se stává nahrazujícím a platným právem týkajícím se daného problému. Vzniká jako důsledek odvolacího či přezkumného procesu, jehož důvodem může být nesprávné právní posouzení či zajištění spravedlnosti.

4.1.3. Záznamy rozhodnutí (*Law Reports*)

Jak bylo již zmíněno, v anglickém soudcovském právu jsou rozhodnutí soudů závazná z titulu zásady *stare decisis*, podle které musí soud aplikovat princip, který byl stanoven předchozím rozhodnutím soudu ve stejném případě. Proto je pravidelná publikace a existence rozsáhlé dokumentace těchto právních zásad a pravidel nezbytná, jak pro právníky a soudce, tak pro laickou veřejnost. V průběhu historie do současnosti je možno nalézt sbírky rozhodnutí různých druhů.

- **Ročenky** (*Year Books*) jsou moderní název pro nejstarší záznamy rozhodnutí Anglie. Značné množství rukopisů obíhajících v pozdním středověku, které obsahovalo především procesní stránky případů. V 16. století se objevily v tištěné verzi a jsou to nejstarší sbírky soudních precedentů tradice *common law*. Vznikaly v letech 1268-1535, pokrývají vlády od krále Edwarda I. do Jindřicha VIII. Byly psány buď latinsky, nebo francouzsky. Pro moderní potřebu byly přeloženy ve druhé polovině 20. století.

- **Soukromé záznamy** (*Private reports*) vznikaly v letech 1535 až 1865. Jsou to sbírky zaznamenané soukromými osobami a citovány pod jejich jmény. Nejvýznamnějšími autory byli Plowden, Burrows a Coke. Jejich záznamy obsahovaly jak popis skutkových stavů, tak i jednání před soudem včetně rozhodnutí s odůvodněním. Velká část soukromých sbírek byla později vydána pod názvem *English Reports*.

- V roce 1865 dal systém soukromých záznamů vzniknout novému systému **Sbírek soudních rozhodnutí** (*Law Reports*), který existuje dodnes. Jsou to nejautoritativnější záznamy soudních rozhodnutí a zpravidla jsou během soudního jednání citovány přednostně. Současné každoročně vydávané *Law Reports* jsou rozděleny do čtyř různých oddělení: *Appeal Cases* (označované zkratkou *AC*), *Chancery Division* (*Ch*), *Family Division* (*Fam*) a *King's/Queen's Bench* (*KB/QB*).

- Vycházející od roku 1953, **Weekly Law Reports** jsou nejobsáhlejší a nejaktuálnější série záznamů pro Anglii a Wales. Jsou publikovány rychleji než *Law Reports*, avšak kvůli tomu není jejich součástí argumentace rady *Council of Law Reporting* a také neprochází před publikací soudní korekcí.

• Mezi další zdroje publikací soudních rozhodnutí a příslušných komentářů patří např. *All England Law Reports*, různá **právní periodika a noviny**, **specializované záznamy** či **elektronické zdroje**.

4.1.4. Výhody a nevýhody soudcovského práva

Pojetí a role soudcovského práva v rámci anglického, resp. angloamerického práva má své výhody, ale i nevýhody. Hlavními výhodami anglického soudcovského práva ve smyslu zásady *stare decisis* jsou:⁵¹

• **Jistota.** Díky soudnímu precedentu mohou účastníci řízení spoléhat na stejné postoje soudů ke stejným případům, spíše než libovolné nepředvídatelné rozhodování soudů. To s sebou přináší určitou míru právní jistoty a dává možnost osobám přizpůsobovat své chování soudy nastaveným pravidlům.

• **Detailní praktická pravidla.** Precedent je svojí povahou velmi praktickým prvkem, postaveným na reálných faktech. V tomto kontrastuje se zákony, které jsou spíše postaveny na teorii a logice. Precedent je také velmi detailní a existuje velké množství případů, o které se lze opřít.

• **Flexibilita.** Právo musí být flexibilní, aby naplnilo očekávání a potřeby stále se měnící společnosti. A *case law* (precedenční tvorba práva) je značně rychleji se měnící soustavou než zákonné právo parlamentu. S tímto koresponduje zmiňované rozhodování trestních divizí soudů, které rozhodují velmi flexibilně a pružně, právě ze společensky citlivých důvodů. Pružnosti je dosaženo díky institutům *overruling* a *distinguishing* a možnosti soudů modifikovat efektivní rozsah precedentu. Pravicový filosof Friedrich Hayek razil teorii, že podíl legislativy na regulaci společnosti by měl být minimální a *case law* by mělo být hlavním pramenem práva. Tak se právo může vyvíjet dostatečně dynamicky, aby uspokojilo požadavky a potřeby společnosti.

Samozřejmě i anglické soudcovské právo ve smyslu *case law* má své nevýhody. Těmi jsou:

• **Komplexnost a objem.** V rámci precedenčního práva existují stovky tisíc rozhodovaných případů, tvořících tisíce svazků soudních záznamů (*Law reports*), a jejich počty se stále zvyšují. Rozsudky samotné jsou dlouhé, a často nepřizpůsobené rychlé extrakci informací, kterou provádí budoucí soudce. *Ratio decidendi* je často velmi komplikované

---

⁵¹ SLAPPER, G., KELLY, D. The English Legal System. 10th ed. Abingdon : Routledge – Cavendish, 2009. s. 120

schováno irelevantních informací textu. To může velmi ztížit určení důležitých právních principů. Možných řešení tohoto problému by byla aplikace praxe Evropských systému, kdy soudy produkují jednotlivé stručné rozsudky bez nesouhlasných stanovisek. Nicméně díky stručnosti některých rozhodnutí, jsou soudci a advokáti často nuceni k rozsáhlému doplňujícímu výzkumu, aby odhalil právní dopad případu.

- **Rigidita.** Právo ve vztahu k jakékoliv jednotlivé oblasti se může stát zkonstatěným na základě chybného precedentu. To může znamenat zachování špatných soudních rozhodnutí po dlouhou dobu, než se dostanou k soudu dostatečně vysoko postavenému, aby ho změnil či zrušil.

- Dalšími nevýhodami mohou být např. **nesystematický vývoj**, kdy je řada rozhodnutí postavena na jednom precedentu a v případě jeho zrušení či změny se celá struktura zborťí. Soudci při rozhodování neprovádí **žádný výzkum**. Jsou před ně předložena fakta a právní argumenty, rozhodují bez vědomí ekonomických či sociálních důsledků jejich rozhodnutí, oproti parlamentu při tvorbě zákonů. Za problematický bývá také označován **retrospektivní efekt** precedentů. Právní zásady a pravidla formovaná precedenty jsou aplikována i na případy, ke kterým došlo pře tvorbou precedentu, oproti zákonům, které jsou účinné pouze do budoucna.

4.2. Zákonné právo

Přestože hlavním pramenem a základem anglického právního systému je bezpochyby soudcovské právo, stává se postupně během druhé poloviny 20. století převládající metodou v procesu tvorby práva zákonodárství (právo psané), které je svým charakterem nejbližší „kontinentálnímu“ chápání pramenů práva. Ovšem v anglickém způsobu právního myšlení je zákon chápán spíše jako určitý základ soudcovské normotvorby, které pro to zpravidla ponechává značný prostor. Je tedy dotvářen soudcovských rozhodováním, které i v případě anglického *statute law* (zákonné právo) má větší váhu než samo psané právo.⁵² Zákon má sice přednost před rozhodnutím soudu, ale není považován za samostatnou formu vyjádření práva. Jeho součástí a předpokladem je výklad a aplikace soudem, čímž dojde k začlenění zákona do systému. Pokud tedy není norma aplikována a není důvodem nějakého rozhodnutí, je pokládána pouze za deklarovanou. Aplikací soudu ve formě rozhodnutí na jejím základě se

---

⁵² KNAPP, Viktor. Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy). 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 1996. s. 165.

z normy stává pramen práva, kterým je zákon interpretován a norma je poté nepřímo následována jako precedent. Zde je vidět prolínání zásady *stare decisis* i do práva zákonného.

V anglickém právu je jediným výhradním zákonodárným subjektem *Parliament* (parlament), který je tvořen dvěma komorami. *House of Commons* (dolní sněmovna) je každých 4 - 5 let demokraticky volená komora, stávající z 646 členů parlamentu, zabývajících se politickými záležitostmi a návrhy zákonů. *House of Lords* (horní sněmovna lordů) se sestává ze zhruba 750 členů, kteří jsou jmenováni královnou na návrh jmenovací komise sněmovny lordů a jsou rozděleni do 4 skupin: církevní členové (*bishops*), doživotní členové (*life peers*), dědiční členové (*hereditary peers*) a soudci (*Law lords*). Parlament je podle ústavní teorie suverénní. To znamená, že mu náleží veškerá legislativní pravomoc v zemi nebo je od něj odvozena. Právo, které vytvoří, má přednost před jakýmkoli jiným zdrojem práva. Zákony přijaté parlamentem musí být aplikovány, a v případě jejich rozporu s *common law, equity*, prerogativy panovníka (královské výsady) či mezinárodní smlouvou mají zákony přednost.⁵³ Výjimkou je pouze právo Evropské unie. Parlament může tvořit nebo rušit právo v podstatě bez omezení, a soudy jsou povinny toto právo aplikovat a vynucovat. V jiných zemích angloamerického práva, např. Spojených státech amerických, funguje soudní kontrola ústavnosti zákonů. V Anglii toto neplatí.

Anglickým výrazem pro „zákon“ je „*Act of Parliament*“. Struktura názvu zákonů sestává vždy z označení „*Act*“ s velkým písmenem, kvůli odlišení od právního úkonu „*act*“. Zpravidla jsou zákony označeny krátkým názvem pro referenční účely a rokem přijetí, např. *The Law of Property Act 1925*. V anglické terminologii je také možné se setkat s výrazy „*Statute*“ (zákon obecně), „*Statute Law*“ (zákonné právo) či „*Legislation*“ (normativní právní akty, popř. normotvorba).

Anglické zákonné právo je tvořeno jednak zákony vydávanými britským parlamentem, které musí být schváleny oběma sněmovnami a musí mu být udělen královský souhlas, tzv. *primární právo*. Dále je tvořeno právními nařízeními, tzv. *sekundárním právem*, které je delegací legislativní pravomoci například ministrům, místním orgánům nebo veřejnoprávním institucím a výborům, a musí být v souladu s podmínkami zmocňovacích zákonů (viz. delegovaná legislativa). Obecnou funkcí těchto forem normotvorby je prostřednictvím vytváření, změny a rušení zákonů prosazovat vůli parlamentu. Sekundární právo plní spoustu různých specifických funkcí, stěží klasifikovatelných.

---

⁵³ SLAPPER, G., KELLY, D. *The English Legal System*. 10th ed. Abingdon : Routledge – Cavendish, 2009. s. 65 a násl.

4.2.1. Tvorba anglických zákonů

Všechny zákony začínají jako tzv. „*Bills*“ (návrhy), ty parlament posuzuje. Těmi nejčastějšími jsou tzv. *Government/Public Bills* (vládní či veřejné návrhy), které jsou parlamentu předkládány ministrem a ztělesňují vládní politiku, se kterou strana vyhrála volby. Díky vládní většině se může spoléhat na prosazení a přijetí návrhů zákonů. *Private Members Bills*⁵⁴ (soukromé návrhy členů) jsou připravovány jednotlivými „*back bench*“ členy (těmi, co nejsou členy vlády) parlamentu. Poslanec, který chce návrh prosadit, se musí zúčastnit hlasování, aby získal právo návrh předložit a následně přesvědčit vládu, aby si vyhradila čas na jeho projednání. Z toho plyne, že tyto návrhy nemají moc velkou šanci na přijetí, vzhledem k zaneprázdněnosti parlamentu vládními návrhy, díky kterým má parlament velmi málo času se jimi zabývat, natož o nich hlasovat. Nicméně některé prosazené se stali důležitými příspěvky anglickému právu, např. *Abortion Act 1967*, který vznikl z návrhu poslance Davida Steela. Dalším typem návrhu jsou tzv. *Private Bills* (soukromé návrhy), ty jsou nejčastěji navrhovány místní správou, veřejnoprávními korporacemi či velkými veřejnými společnostmi, a zpravidla se týkají jejich záležitostí. Příkladem může být žádost místní správy k postavení infrastrukturní stavby, např. mostu nebo silnice. Méně častými návrhy jsou také *Hybrid Bills* (hybridní návrhy), navrhované vládou nebo nevládními členy sněmovny, které jsou kombinací veřejných a soukromých návrhů.

Během následující fáze konzultací bývají vydávány komentáře k návrhům zákonů zvané *Green Papers*, které jsou navrženy tak, aby podněcovali diskusi týkající se návrhu mezi širokým spektrem zainteresovaných osob. Po tom, co jsou tyto vypořádány, vydává vláda tzv. *White Papers*, která jsou již definitivními a konkrétními návrhy zákona⁵⁵. Po konzultaci vypracuje parlamentní rada, složená z vysoce kvalifikovaných právníků finální *Draft* (návrh). Tento proces se nazývá *drafting*; poté je *Bill* připraven k důkladnému projednání oběma sněmovnami parlamentu. Kabinetní výbor, složený z vyšších vládních ministrů, nazývaný *Legislation Comitee* (legislativní výbor) poté kontroluje zákonodárný program, např. rozhoduje o tom, které návrhy budou vyřazeny z důvodu nedostatku času k projednání. Jedině poté, co je návrh zákona finalizován a schválen ministry, je připraven jít do *House of Commons* (poslanecké sněmovny) k prvnímu čtení.

Aby byl zákon přijat, musí být schválen v obou komorách parlamentu a získat souhlas panovníka. Rozhodující roli má ovšem poslanecká sněmovna jakožto demokraticky ustavená

---

⁵⁴ SLAPPER, G., KELLY, D. *The English Legal System*. 10th ed. Abingdon : Routledge–Cavendish, 2009. s. 66.

⁵⁵ Tamtéž, s. 68.

instituce. Návrh zákona prochází trojím čtením v každé z obou sněmoven, a následně je předložen královně k podpisu. Projednávání tedy začíná prvním čtením v Poslanecké sněmovně.

- **První čtení** je v zásadě formální procedurou, během které jsou přečteny hlavní cíle a název *Billu*. Zpravidla není vedena ani žádná diskuze.

- V rámci **druhého čtení** dochází k důkladné debatě týkající se návrhu a jeho základních principů. Na konci je vedeno hlasování, o tom, zda bude návrh pokračovat v procesu projednávání. Jedná se pravděpodobně o nejdůležitější moment celého procesu, a pokud je hlasování kladné, šance na schválení návrhu zákona je vysoká. Takzvaný „*whip systém*“ (systém, kdy zástupce politické strany dbá na to, aby její členové hlasovali v souladu s její politikou) zaručuje, že strana s většinovým zastoupením v zásadě vždy protlačí svůj návrh hlasováním.

- Poté je návrh **projednán komisí** Poslanecké sněmovny (*Standing Comitee*), skládající se z kompetentních členů sněmovny k projednávané věci. V této fázi dochází pravděpodobně k nejdůkladnější analýze a zkoumání návrhu zákona. Komise se nezabývá celkovým účelem návrhu, ale posuzuje a schvaluje jednotlivé části. Každý člen komise je oprávněn navrhopvat změny ustanovení návrhu zákona. Někdy je možné, aby v této fázi byl návrh projednáván celou sněmovnou, a to z důvodu rychlého přijetí důležitých návrhů. Jde např. o záležitosti týkající se terorismu, či neodkladná finanční opatření.

- Následně se návrh vrací do sněmovny k **projednání pozměňovacích návrhů**. Komise podává zprávu, obsahující všechny navrhované dodatky a změny. Veškeré tyto pozměňovací návrhy či změny musí být sněmovnou schváleny nebo zamítnuty. Pokud žádné pozměňovací návrhy nejsou navrženy, tato fáze je přeskočena a je přistoupeno rovnou k třetímu čtení.

- Fáze **třetího čtení** je obvykle poměrně krátká, pokud se nejedná o záležitosti „ústavní důležitosti“ a návrh je projednáván jako finální celek po vypořádání se s pozměňovacími návrhy. Na konci je vedeno hlasování o tom, zda bude návrh pokračovat do sněmovny lordů.⁵⁶ Stává se velice zřídka, že se návrh dostane až do třetího čtení, aby v něm byl zastaven jeho postup negativním výsledkem hlasování. Pokud je odhlasováno kladně návrh zákona tedy postupuje do Sněmovny lordů.

V současné podobě funguje projednání ve Sněmovně lordů podobně jako v poslanecké sněmovně. První čtení je, stejně jako v dolní komoře, formálním představením návrhu. Hlavní

---

⁵⁶ SLAPPER, G., KELLY, D. The English Legal System. 10th ed. Abingdon : Routledge–Cavendish, 2009. s. 68 a násl.

debata se odehrává ve druhém čtení, a podle vzoru poslanecké sněmovny proces pokračuje fází projednání komisí, následované vypořádáním se s pozměňovacími návrhy a pokračující do třetího čtení. Nicméně i přes značnou podobnost se způsob projednání Sněmovnou lordů v určitých aspektech odlišuje. Fáze projednávání komisí se účastní celá sněmovna, tím pádem mohou pozměňovací návrhy vznášet libovolní členové (ne pouze členové komise, jako v poslanecké sněmovně), a mohou je vznášet i během třetího čtení.

Pokud je návrh zákona Sněmovnou lordů schválen, automaticky je postoupen k udělení královského souhlasu. Pokud ovšem dojde k jakýmkoli dodatkům a změnám ve Sněmovně lordů, návrh se vrací zpátky do poslanecké sněmovny, která se těmito zabývá a debatuje o nich. Poté může Poslanecká sněmovna dodatky navržené Lordy buď schválit, pozměnit, nahradit je svými nebo je odmítnout. Pokud dojde ke kterékoli z posledních tří možností, vrací se návrh zpět Lordům s odůvodněním tohoto kroku, kterému se říká „*statement of reasons*“. Sněmovna lordů může s odůvodněním buď souhlasit, nebo ho odmítnout. Pokud souhlasí, návrh je schválen a postoupen královskému souhlasu. Pokud Lordi odůvodnění odmítnou, návrh zákona tak dlouho cirkuluje mezi oběma komorami parlamentu, dokud není dosaženo přiměřeného kompromisu. Pokud k němu nedojde návrh zákona je zrušen. Donedávna platila zásada, že návrh musí být schválen během jednoho zasedání parlamentu, proto často hrozilo, že zákon nestihne být schválen včas. Tato zásada byla změněna v roce 1998, kdy bylo komisí pro modernizaci legislativního procesu odsouhlaseno, že návrh může být za přesně daných podmínek přenesen do příštího zasedání parlamentu.

Problémem také bylo, že návrh zákona nemohl být schválen bez nutného kompromisu obou komor parlamentu, což znamenalo, že nevolená (tedy nedemokraticky ustavená) Sněmovna lordů mohla v zásadě libovolně blokovat návrhy předložené demokraticky volenou Poslaneckou sněmovnou. Parlamentní zákony z let 1911 a 1949 stanovily speciální podmínky, za kterých mohl po stanovené době návrh zákona projít schválením i bez souhlasu Sněmovny lordů. Nicméně k takové situaci dochází velmi zřídka, jelikož Lordi zpravidla netrvají na změnách, se kterými Poslanci nesouhlasí. Jedinými zákony, které prošli bez souhlasu Sněmovny lordů, jsou: *War Crimes Act 1991*, *European Parliamentary Elections Act 1999*, *Sexual Offences (Amendment) Act 2000*, *Hunting Act 2004*.

- Závěrečnou fází legislativního procesu je **královský souhlas** (*Royal Assent*), po kterém se z návrhu stává *Act of Parliament* (zákon parlamentu). Teoreticky je udělení královského souhlasu podmínkou toho, aby se z návrhu zákona stalo platné právo. Nicméně v praxi došlo k odepření tohoto souhlasu naposledy v roce 1707 královnou Annou. V dnešní

době je naprosto nepředstavitelné, aby po tak komplikovaném legislativním procesu královna odepřela souhlas, a je velice pravděpodobné, že by tím byla odstartována závažná ústavní krize. Od udělení královského souhlasu se *Bill* (návrh zákona) stává platným právním předpisem a součástí právního řádu. Většina zákonů však nenabývá platnosti udělením královského souhlasu, ale buď datem uvedeným v předpise, nebo rozhodnutím příslušného ministra (*Commencement of an Act*).

4.2.2 Typy anglických zákonů

Z předešle uvedeného rozdělení typů návrhů zákonů (*Public Bills, Private Bills* atd.) vychází také základní členění zákonů anglického práva na:

- **Public General Acts.** Tyto veřejné zákony tvoří největší kategorii právních předpisů, ovlivňují veřejnost jako celek napříč celou zemí. Většina z těchto veřejných zákonů je navržena parlamentu jako vládní/veřejný návrh či hybridní návrh (viz. výše).

- **Local and Personal Acts (Private Acts).** Jsou to zákony, které jsou spojeny se zájmy jednotlivců, skupin jednotlivců nebo společností či jiných institucí. Pomocí těchto soukromých zákonů je možné někoho vyjmout z působnosti jiného zákona, udělit zvláštní pravomoc či výhodu, které nejsou k dispozici v rámci obecných právních předpisů či někoho zprostit odpovědnosti za jinak nezákonné jednání. Existují dva typy soukromých zákonů. Jednak osobní zákony (**Personal Acts**), které působí ve prospěch jednotlivce a byly vyvinuty jako prostředek umožňující jednotlivcům získat odškodnění či výhodu, která není jinak dostupná prostřednictvím zákona či *common law*, např. povolení rozvodu nebo udělení občanství. A druhým typem jsou místní zákony (**Local Acts**), které působí obecně ve prospěch organizací či k autorizování velkých projektů, např. železnice, kanály či udělení zvláštních pravomocí místním úřadům. V současnosti jsou také používány k firemním restrukturalizacím podniků s rozvětvenou právní strukturou. Součástí místních zákonů jsou také tzv. zmocňovací zákony (**Local authorities**), jež tvoří v poslední době většinu přijatých místních zákonů. Zmocňují jednotlivé osoby či orgány k provádění zákonů skrze tvorbu sekundární legislativy.

4.2.3 Interpretace zákonů soudy

Přestože Parlament je primárním tvůrcem zákonů, je ponecháno na soudech, aby takové zákony interpretovali a aplikovali. Veřejnost může nabýt představu, že činnost soudů

spočívá pouze ve vyhledání příslušného zákona či ustanovení, podle něž je následně rozhodnuto, ale ve skutečnosti to není tak jednoduché. Navzdory tomu, že zákony jsou precizně sepsány příslušnými odborníky, existuje mnoho případů, kdy soud zjistí, že dopad zákona na případ jím řešený není tak úplně jasný. Francis Bennion⁵⁷ zformuloval řadu faktorů, které mohou způsobit tuto nejasnost:

- V zákoně je vynecháno slovo, jelikož měl autor za to, že vyplývá z textu. Např. autor píšící zákon o zákazu vstupu mužů s fousy do parku může napsat „...mužům s bradkou nebo knírem je vstup do parku zakázán“. Znamená to ale, že muž, který má knír i bradku do parku také nesmí? Pokud by bylo použito formulace nebo/a, byla by text jasný, ale autor předpokládal, že toto z textu automaticky vyplývá.

- Byl použit příliš široký pojem, ponechávající neupřesněné co zahrnuje. Např. zákaz vozidel v parku nepochybně zahrnuje automobily osobní a nákladní, ale soud musí rozhodnout, zda zahrnuje i kola, skateboardy či kolečkové brusle.

- Bylo záměrně použito nejednoznačné slovo, možná z důvodu politicky sporného ustanovení. Zákon o Evropských společenstvích z roku 1972 byl nejednoznačný ohledně polohy právních předpisů Spojeného království.

- Formulace je neadekvátní z důvodu chyb ve zpracování či tisku.

- Skutečnosti případu posuzovaného soudem, nemohli být v zákoně předvídaný. Např. v předešle zmiňovaném případě ještě nedošlo k vynálezu skateboardu

V kterémkoli z těchto případů je úlohou soudu – aspoň teoreticky – zjistit, jak byl zákon Parlamentem zamýšlen, a jak ho aplikovat. Z důvodu nejvyšší právní síly zákonů, jakožto aktů Parlamentu, je ústavně teoretickou úlohou soudů převést do praxe to, co považují za Parlamentem zamýšlený smysl zákona, spíše než to, co soudy sami považují za nejvhodnější interpretaci v daném případě. Nicméně praxe nebývá vždy tak jednoznačná, jak ústavní teorie naznačuje.

Ovšem podle mého názoru je koncept Parlamentem zamýšleného uplatnění zákona přinejmenším poněkud ošemetný. Jak se může soud snažit vyjádřit Parlamentní úmysl ve zmíněném případě se skateboardem? Parlament přeci v době vzniku zákona nemohl tušit, že k nějakému vynálezu skateboardu dojde, tak jak mohl mít jakýkoli úmysl, co se týče skateboardů?

Více problémů vyvstane při snaze přesného definování Parlamentního úmyslu při tvorbě zákona. Je to snad úmysl každého člena Parlamentu? Zcela jistě není, jelikož ne každý

---

⁵⁷ Francis Bennion - britský právník a autor mnoha významných publikací, mimo jiné i na téma soudcovské interpretace zákonů.

člen pro návrh zákona hlasoval. Z členů, kteří hlasovali, jednala pravděpodobně určitá část v důsledku stranické politiky, a to bez důkladnějších znalostí jednotlivých ustanovení zákona. Ve skutečnosti těmi, kdo se formulací zákona a jeho úmyslu zabývali nejvíce, jsou ministři, kteří se zasazovali o prosazení zákona, spolupracující státní úředníci a odborníci, kteří návrh vypracovávali. Pojem interpretace parlamentní úmyslu je tedy při nejmenším nepřesný.

Po interpretování a aplikování zákona soudy, se z interpretace stává součást *case law*, a podléhá precedenčním pravidlům stejně jako kterékoli jiné rozhodnutí soudu. Soud vyšší instance může rozhodnout, že interpretace byla špatná a rozhodnutí změnit či zrušit. Pokud k tomuto nedojde, nižší soudy jsou interpretací vázány.

Parlament poskytl soudům určité zdroje návodu při jejich interpretaci zákonů. Tzv. Interpretací zákon (*The Interpretation Act 1978*) poskytuje standardní definice obecných pojmů, jako je pravidlo, že pojem v jednotném čísle zahrnuje i číslo množné, a pojem v mužském rodě zahrnuje i rod ženský. Od roku 1999 docházelo také ke vzniku dalších pomocných textů; ke všem přijatým zákonům od té doby jsou vydávány speciální vysvětlivky (*explanatory notes*) přístupné veřejnosti. Tyto se detailně zabývají jednotlivými ustanoveními a vysvětlují jejich smysl.

Mimo tuto asistenci Parlamentu, je na soudech, aby rozhodli, jakou metodu použijí při interpretaci zákonů. Vyvinula se 4 základní pravidla přístupu soudců:

- **Literární pravidlo** (*The literal rule*)⁵⁸. Jde o pravidlo doslovného výkladu, kdy všechna slova v zákoně mají běžný přirozený význam, plynoucí ze zásady, že nejlepším způsobem jak interpretovat zákona je pracovat s významem slova, který je běžně užíván. Podle tohoto pravidla musí být doslovný význam zákona zachován, i v případech kdy je nesmyslný. Výhodou tohoto pravidla je respektování suverenity Parlamentu a ponechání tvorby práva původním subjektu. Nevýhodou jsou situace, kdy literární pravidlo vede k absurdním či očividně nespravedlivým závěrům, jelikož úmyslem parlamentu určitě nebyla absurdita či nespravedlnost.

- **Zlaté pravidlo** (*The golden rule*) stanoví, že pokud by aplikace literárního pravidla vedla k absurdnímu výsledku, který Parlament zcela jistě nezamýšlel, tak tehdy (a jedině tehdy) může soudce poskytnout rozumný alternativní výklad nejbližší úmyslu Parlamentu. Je v podstatě rozšířením literárního pravidla. Bylo zformulováno Lordem Wensleydalem v případě *Grey v Pearson (1857)*: „gramatický a běžný význam slova má být použit, pokud by tento nevedl k nějaké absurditě či rozporu se smyslem zákona. Pokud ano, gramatický a

---

⁵⁸ JAMES, P.S. Introduction to English Law. 10th ed. London : Butterworths, 1979. s. 11 a násl.

běžný smysl slov smí být upraven, aby nedošlo k dalším absurditám či rozporům“. Výhodou tohoto pravidla je právě prevence před těmito absurditami a nespravedlnostmi, způsobenými literárním pravidlem a pomoc soudům při aplikování úmyslu Parlamentu.

• **Pravidlo újmy** (*The mischief rule*).⁵⁹ Toto pravidlo bylo zformulováno v případě *Heydon* z 16. století a stanoví, že soudce by měl při interpretaci zohlednit 3 faktory:

- jaká byla úprava právem *common law* před přijetím zákona
- jaký problém či újmu se zákon snaží napravit
- jakou nápravu chtěl této újmě Parlament poskytnout a jaké k tomu měl důvody

Soudci by měli interpretovat zákon tak, aby účinně řešil problém, který chtěl parlament řešit. Výhodou pravidla újmy je minimalizace absurdit a nespravedlností, a větší flexibilita. Pravidlo bylo Právní komisí (*Law Commission*) v roce 1969 označeno za vhodnější než zmíněné předchozí dvě. Nevýhodou je časová neaktuálnost pravidla. Případ *Heydon* je z doby, kdy byli zákony minoritním zdrojem práva v porovnání s *common law*. V té době obsahovali zákony také poměrně podrobné preambule, což usnadňovalo požití tohoto pravidla.

• **Účelový přístup** (*The purposive approach*) odmítá literární přístup k interpretaci zákona a přiznává soudci pravomoc vystihnout význam zákona ve světle jeho účelu. Je inspirován přístupem evropských soudů. Jde o vystižení „ducha zákona“ spíše než doslovné znění. Tradičně si účelový přístup vybuodoval liberálnější přístup k interpretaci zákonů než „pravidlo újmy“.

4.2.4 Delegovaná legislativa

V mnoha případech stanoví zákony Parlamentu základní právní rámec problematiky. Detailní úplná pravidla jsou pak dotvářena ministerstvy, místními orgány nebo veřejnými či státními subjekty. Tato delegovaná legislativa (*delegated legislation*) umožňuje vládě úpravu právních záležitosti bez nutnosti procházet zdlouhavým a komplikovaným procesem tvorby parlamentního *Actu*. Originální zákon (tzv. *enabling Act*) obsahuje ustanovení, která umožňují subjektům, na které byla delegována tato pravomoc, měnit či dotvářet do určité míry legislativu. Tyto změny se pohybují od technických opatření, jako je změna výše pokuty, až k upřesnění a dotváření zákonů; zákon často obsahuje pouze rámec svého účelu a

---

⁵⁹ SLAPPER, G., KELLY, D. *The English Legal System*. 10th ed. Abingdon : Routledge–Cavendish, 2009. s. 86.

komplexnější úpravu obstarává až delegovaná legislativa. Ta zastává velmi důležitou roli v systému tvorby práva, jelikož delegované legislativy je za rok vytvořeno podstatně více než zákonů Parlamentu, navíc má stejnou právní sílu a účinky jako zákony. Nesmí zákonům ovšem odporovat. Jejich platnost může být napadena žalobou u *High Courtu* nebo může být napaden akt vydaný na jejich základě. Delegovaná legislativa může mít různé formy, z nichž každá je pro jiné účely. Nicméně hranice mezi jednotlivými typy jsou neostré, a stanovení určitého typu delegované legislativy na jednotlivé oblasti úpravy jsou zpravidla uvedeny v zákoně. Formami delegované legislativy jsou:

- **Zákonné předpisy** (*Statutory Instruments*) jsou v podstatě podzákonými akty. Největší podíl delegované legislativy je tvořen právě formou zákonných předpisů. Jsou to pravidla a regulace vytvářené vládními ministry či jejich ministerstvy, kterým je Parlamentem propůjčena pravomoc uvádět do právního řádu různé směrnice, jejichž přijetí je předpokládáno přímo zákony. Týkají se oblasti působnosti ministerstev, tedy např. dopravy, zdravotnictví, školství. Představují důležitou formu tvorby práva, ročně je jich vydáno kolem 3.000.

- **Místní předpisy** (*Bylaws*) jsou vytvářeny místními úřady, veřejnými podniky a korporacemi, a týkají se jejich místní či jiné působnosti. Krajská rada tedy vydává předpisy pro celý kraj, zatímco okresní či městská rada pouze pro okres nebo město. Místní předpisy se většinou týkají oblasti práva, která není v místě působnosti upravena obecnou normotvorbou. Pokud rada vytváří místní předpis, musí umožnit obyvatelům, aby se k němu vyjádřili před tím, než ho předloží státnímu tajemníkovi ke schválení.

- **Nařízení královské rady** (*Orders of Council*), přesněji nazývané „nařízení legislativní komise královské Soukromé rady“. Vláda může tvořit právo skrz Soukromou radu bez nutnosti zdlouhavého parlamentního procesu tvorby zákonů. Činí tak zejména v naléhavých situacích ohrožení státu, a to na základě *Emergency Powers Act 1920* a *Civil Contingencies Act 2004*. Nicméně tato forma normotvorby je využívána též k implementaci evropského práva na základě *European Communities Act 1972*, a také k přijímání dodatků k jiným zákonům. Příkladem využití nařízení královské rady k přijetí dodatku je nařízení *The Misuse of Drugs Act 1971* (Modifikace) z roku 2003, kterým byla marihuana degradovaná z drogy třídy B do třídy C.

- **Soudní předpisy** (*Court Rule regulations*) umožňují soudním výborům vytvářet pravidla upravující postupy před jednotlivými soudy. Soudním výborům jsou delegovány tyto

pravomoci jednotlivými zákony, např. *Supreme Court Act 1981*, *County Courts Act 1984* a *Magistrates' Courts Act 1980*. Soudní předpisy jsou vlastně obdobou jednacích řádu českých soudů.

- **Profesní vyhlášky** (*Professional regulations*). Na některé profesní instituce, je zákony přenesena pravomoc regulovat postavení a jednání svých členů. Např. Advokátní regulační úřad (*The Solicitors Regulation Authority*) má pravomoc regulovat činnost praktikujících advokátů na základě *Solicitors Act 1974*.

Vzhledem ke značně velkému množství práva tvořeného prostřednictvím delegované legislativy, je tato velká část práva tvořena osobami stojícími mimo demokratický parlamentní legislativní proces, tedy osobami nevolenými. Proto je potřeba zajistit určitou kontrolu tohoto způsobu normotvorby, aby nedošlo k jejímu zneužívání. Tou je kontrola parlamentní a kontrola vykonávaná soudy.

Parlamentní kontrola. Prvotním nástrojem parlamentní kontrolou je samotná tvorba primárního *Actu*, ve kterém jsou rámcově stanoveny podmínky, za kterých je delegovaná legislativa vytvářena. Vedle toho jsou v obou komorách parlamentů ustaveny kontrolní výbory, jejichž úlohou je posuzovat delegované pravomoci, plynoucí z předloženého návrhu zákona. Nicméně tyto výbory mají omezenou moc. Některé zejména ústavně důležité předpisy vyžadují k platnosti souhlas Parlamentu. Toto je označováno jako procedura pozitivního usnesení či rezoluce (*affirmative resolution procedure*). Delegovaná legislativa je předložena před jednu či obě komory a vejde v platnost pouze schválením v určité časové lhůtě (zpravidla 28 nebo 42 dní). Ovšem většina delegované legislativy je předložena parlamentu v rámci tzv. procedury negativní rezoluce (*negative resolution procedure*), kdy v rámci stanovené lhůty (většinou 40 dní) může kterýkoli člen parlamentu dát návrh na její zrušení. Pokud je návrh na zrušení v kterékoli komoře schválen, delegovaná legislativa je zrušena, resp. nevstoupí v platnost.

Soudní kontrola. Legislativa v přenesené působnosti je rovněž předmětem kontroly ze strany soudů, které ji mohou prohlásit za tzv. *ultra vires* (nad rámec pravomoci), čímž soudce prohlašuje, že delegovaná legislativa převyšuje limity pravomoci udělené na základě parlamentního zákona. V důsledku toho se taková legislativa stává neplatnou. Existují dvě formy *ultra vires*. „Procesní *ultra vires*“ znamená, že při tvorbě delegované legislativy nebyla dodržena procesní pravidla či postupy stanovené zákonem. Prohlášení posuzované legislativy za „hmotné *ultra vires*“, znamená, že byla při jejím vydání překročena udělená pravomoc a předpis jde tzv. „nad rámec“ toho, co Parlament zamýšlel. Pokud je předpis v přenesené působnosti zjevně nespravedlivý, není vytvořen v dobré víře (např. někým, kdo na něm má

finanční zájem) nebo jsou jinak nerozumné, může je soud prohlásit též za neplatné z důvodu nerozumnosti (*unreasonableness*).

Výhodami delegované legislativy je především časová nenáročnost, jelikož je přijímána podstatně rychleji než zákony Parlamentu. To může být výhodou v mimořádných případech, kdy si nepředvídatelné okolnosti vyžadají rychlou změnu právní úpravy. Také je šetřen poměrně drahocenný čas parlamentu. Delegovaná legislativa je vysoce specializovaného a technického charakteru, proto vyžaduje přístup k odborným posudkům a vysokou odbornou fundovanost, které nejsou v možnostech parlamentu. Tento způsob tvorby práva je také znatelně flexibilnější než zákony a jejich změna je podstatně jednodušší než změna Parlamentních zákonů, umožňuje ministrům reagovat na *ad hoc* základě na jednotlivé problémy ve chvíli, kdy se objeví.

Hlavní **nevýhodou**⁶⁰ delegované legislativy je zmiňované přenesení právotvorné pravomoci z demokraticky volené Poslanecké sněmovny, která je svěřena nevoleným úředníkům a odborníkům působícím pod dohledem ministra, a z toho plynoucí ne zcela korektní odpovědnost za tvorbu delegované legislativy, která náleží parlamentu. S tím související je problém adekvátního dohledu nad delegovanou legislativou. Její podrobný technický a specifický charakter, zabraňuje efektivní kontrole Parlamentem, který k tomu není kvalifikován. Vzhledem k obrovskému množství delegované legislativy vytvářené každý rok, je pro členy Parlamentu (o veřejnosti ani nemluvě) prakticky nemožné být s ní seznámeni. Tento fakt je umocněn tím, že delegovaná legislativa je tvořena v relativně soukromém prostředí na rozdíl od parlamentních zákonů, jsiichž součástí je veřejná debata.

4.3. Obyčejové právo

Dalo by se říci, že obyčej byl základním originálním pramenem, na němž je postaveno *common law*. Putovní soudci vyslaní Vilémem Dobyvatelem zkoumali a analyzovali různé místní zvyky a způsoby řešení sporů a trestné činnosti, poté oddělovali méně praktické od těch rozumně použitelných, až postupně vytvořili systém pravidel jednotně aplikovatelných na celou zemi. Jak podotkl Sir Henry Maine, učenec z 19. století, neznamená to, že kdy byl obyčej sám o sobě právem – právo bylo vytvořeno rozhodnutími soudců, kteří některé obyčeje uznali a jiné ne.

---

⁶⁰ SLAPPER, G., KELLY, D. The English Legal System. 10th ed. Abingdon : Routledge–Cavendish, 2009. s. 97.

Obyčej stále hraje určitou roli v moderním anglickém právu, i když poměrně zanedbatelnou. Je možné setkat se s ním hlavně v případech, kdy je zpochybňována nějaká dlouhodobá tradice, a vyvstane požadavek, aby obyčej dostal podobu práva z důvodu jeho dlouhodobé a zažitě existence. Důležitým faktorem zániku obyčeje jakožto pramene, je taky skutečnost, že jakmile je obyčej soudem uznán v rámci nějakého soudního precedentu, přestává být obyčejem a stává se součástí *case law*.⁶¹

Můžeme rozlišit dvě polohy obyčejů, vyskytujících se v anglickém právu. Jsou to jednak ***general customs of the realm*** (obecné obyčeje říše), které již dnes nejsou prakticky využívány, pouze okrajově v ústavním právu. A dále jsou to ***local customs*** (místní obyčeje), které se musí odchylovat od *common law*, s tím, že mu nesmí odporovat. Pokud má mít místní obyčej charakter vymahatelného práva, musí splňovat určitá kritéria:

Musí existovat tzv. **od nepaměti**, což bylo stanoveno zákonem z roku 1275, který termínem „od nepaměti“ myslí „nejméně od roku 1189“. Dnes se v praxi snaží žadatelé o uznání obyčeje prokázat jeho existenci „až kam paměť sahá“, a často označují nejstaršího místního obyvatele jako svědka.

Obyčeje musí být „**rozumné**“. Právně vymahatelný zvyk nesmí být v rozporu se základními zásadami přirozeného práva, takže např. nemůže být za obyčej uznáno zvykové právo s povahou trestného činu (odveta).

Další podmínkou je také **určitost** a **jasnost** obyčeje. Musí být jasné, jakého území se obyčej týká, komu náleží práva z něj plynoucí a jejich rozsah.

Časové období jeho existence musí být také **nepřetržité**. Práva jím přiznaná nemusí být po dobu jeho existence bez přerušení využívána, ale musí zde trvat možnost jejich využití.

Měl by existovat a být využíván **s ohledem na ostatní zvyky**, tzn. s všeobecným konsensem, otevřeně, pokojně a spravedlivě.

Měl by být chápán jako **závazný**. Tam, kde obyčej přiznává právo, zároveň vyžaduje povinnost ho respektovat a dodržovat.

4.4 Právní literatura

Právní knihy se liší od zákonného práva nebo soudcovského práva hlavně tím, že nejsou původním pramenem práva. Přestože mají někdy velmi vysokou váhu, jsou vlastně pouze právními názory na stav práva. V podstatě jsou spíše popisné než kreativní.

---

⁶¹ SLAPPER, G., KELLY, D. The English Legal System. 10. ed. Abingdon : Routledge – Cavendish, 2009. s. 130.

Každopádně při důkladnějším zabývání se prameny anglického práva není možné je ignorovat, jelikož právní knihy jsou, v některých případech, ranými svědectvími existence vlády *common law*. Jejich důležitost, jakožto pramenů práva, je historicky nepřímou úměrnou dostupnosti a hojnosti sbírek soudních rozhodnutí. Proto mají právní knihy v moderním právu Anglie poměrně malou hodnotu, jelikož přímá pravomoc je skoro vždy k nalezení ve sbírkách soudních rozhodnutí. Ovšem podobnost názoru, vyjádřeném v právní knize, a soudního rozhodnutí je často velmi zjevná. Konkrétně v případě Edwarda Cokea a jeho *Institutiones of the Laws of England* z let 1628 – 1641, které jsou citovány skoro stejně často jako jeho *Reports* (archiv rozsudků z případů, na kterých se podílel, které viděl či slyšel), a jež mají rovnocennou právní váhu.

Můžeme tedy říci, že existují v zásadě dva typy právních knih. Jednak starší historická díla, která jsou považována za originální pramen vzniku, existence a vývoje *common law*, a jež jsou nazývány *Books of authority* (možno volně přeložit, jako právně významné knihy).⁶² A druhým typem jsou právní knihy moderní, které jakkoli respektovány a citovány, nejsou právně významným pramenem práva a obsahují převážně informace o tom, kde se nachází přímý pramen práva, např. zákon či soudní rozhodnutí. Faktory rozlišení právního významu knih jsou tedy historické a závisí, jak bylo řečeno, na dostupnosti přímých pramenů. Jako mezník by se dali označit *Commentaries on the Laws of England*, od Williama Blackstonea, vydané v roce 1765, které ač uváděny jako právně významné, jsou předchůdcem moderních právně nevýznamných knih.

Právní knihy anglického práva se nestali závaznými pouze na základě jejich starobylosti. Ze spousty prací vytvořených jako právní knihy, je pouze zhruba desítky považována obecně právníky a soudci za právně významné. Není náhodou, že převážná většina jejich autorů byla soudci. Akademičtí právníci v moderním slova smyslu, se neobjevili do doby Williama Blackstonea v 18. Století, a i on sám byl původně soudcem. V následujících odstavcích si představme nejdůležitější autory *Books of authority*, tedy právně významných knih, které mohou být považovány za prameny anglického práva.

4.4.1 Ranulf de Glanvill a Henry de Bracton

Prvním důležitým pojednáním o existenci *common law* je dílo Ranulfa de Glanvilla *Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Anglie* (pojednání o právu a zvycích Anglie), napsané roku 1187. Rukopisy psané latinsky indikují pouze to, že dílo bylo sepsáno v době

působení Glanvilla, který byl hlavním justiciářem (předchůdce kancléře) Henryho II, takže není jasné, zda dílo vytvořil on sám. Obsahem díla je převážně pozemkové právo a systematizace tehdejších existujících writů, tedy základy *common law*. Podoba díla postavila základy pro právníká díla následujících století svým přístupem ke *common law* z hlediska procedurálního a stanovením jednotlivých postupů a komentářů k nim. Glanvill je stále uváděn jako právně významné dílo, i když ne tak často jako větší a rozsáhlejší pojednání Henryho de Bractona.

Bractonovo dílo, napsané kolem roku 1250, bylo, stejně jako dílo Glanvilla, napsáno v latině a nazváno *De legibus et consuetudinibus Anglie*. Přestože nebylo zcela dokončeno, jedná se o značně ambicióznější a rozsáhlejší přehled anglického práva než Glanvillova práce. Převzalo Glanvillův vzor shrnutí jednotlivých procedurálních postupů s komentáři, které ovšem byli rozvinuty příklady ze soudcovské praxe (precedenty). Případy jsou v Bractonově díle popsány poměrně důkladně, často stejně detailně, jako v tzv. *Year Books* (ročenky, nejstarší historické záznamy právních případů, které vznikaly mezi roky 1275 až 1535). V Bractonově díle lze nalézt spoustu analogií s římským právem, jímž byl pravděpodobně značně ovlivněn. Prakticky všechny principy římského práva implementované do anglického práva, jsou přítomny díky Bractonovi. Jedním z nejznámějších případů Bractonovy analogie, převzaté do anglického práva, je případ *Coggs v. Bernard*, ve kterém Holt, C.J. (anglický právník a nejvyšší soudce), rozvinul právo úschov v souladu s koncepty římského práva uvedených v Bractonovi. Díky Bractonově výkladu římského práva došlo také k rozvinutí věcných břemen. Nicméně Bracton byl především kronikář *common law* a jeho dílo je předním akademickým dílem *common law* do vydání Cokeových *Institutiones*.

4.4.2 Thomas Littleton

Po Bractonově díle se neobjevila žádná právně významná kniha až do pozdního 15. století, kdy bylo publikováno dílo Thomase Littletona *The Tenures*. Tato velmi významná práce byla prvním uceleným obsáhlým dílem zabývajícím se anglickým pozemkovým právem, jež bylo v té době mimořádně komplexní. Od Bractonova díla, zabývajícího se právem procesním, se liší hlavně zaměřením převážně na právo hmotné. Také je patrné, že dílo bylo koncipováno jako učební materiál, a jako ten bylo také po staletí používáno. Coke nešetřil superlativy při hodnocení tohoto díla a popsal ho jako nejdokonalejší dílo, které kdy

---

⁶² JAMES, P.S. Introduction to English Law. 10. ed. London : Butterworths, 1979. s. 23.

bylo napsané napříč všemi vědními obory. Také první z Cokeových *Institutes* je komentářem Littletonových *Tenures*.

Tato práce je také významná tím, že byla první důležitou právní tištěnou publikací.

4.4.3 Edward Coke

Pravděpodobně nejvýznamnějším tvůrcem právních knih byl již zmiňovaný sir Edward Coke, který byl zároveň soudcem, poslancem parlamentu a právním zpravodajem. Cokeovy *Reports* (Zprávy), obsahují popis a rozbor argumentů, známých či právně zajímavých případů, které se uskutečnily před královskými soudy, a to často za Cokeovy aktivní účasti. Řada případů uveřejněných Cokem získala povahu precedentu. Jeho nejvýznamnějším příspěvkem akademické literatury je dílo zvané *Institutiones of the Laws of England* z let 1628 – 1641, které bylo sepsáno převážně na sklonku jeho života, po tom, co se vzdal soudního úřadu. Právní obci jsou natolik známé, že jsou často citovány pouze jako *Inst.*, bez reference o autorovi.

Dílo se skládá ze čtyř *Institutes* (instituce). První část, publikovaná v roce 1628 je, jak jsem již zmiňoval, psána formou komentářů a glos k Littletonovým *Tenures* a je běžně citována jako *Co. Litt.* Druhou a pravděpodobně nejméně významnou částí je souhrn základních středověkých zákonů, které jsou pojednány zejména ve vztahu k pravomocem panovníka a parlamentu. Třetí se zabývá trestním právem, a je velmi hodnotná pro poznání jeho podoby na počátku 17. století po významných změnách. Čtvrtá část se zabývá částí *common law*, kterou znal Coke nejlépe. Jeho znalost vývoje anglického soudnictví a jednotlivých procesních otázek ukazuje jeho schopnost kombinovat teoretické a praktické pojetí práva.

Důvodem velké váhy a důležitosti tohoto díla, jakožto přímého zdroje informací o *common law*, je Cokeova jedinečná znalost již zmiňovaných Ročenek (*Year Books*), ve které se mu nikdo nemohl rovnat. Jeho popis a zpracování Ročenek bylo tak dokonalé, že i nějakou dobu po jeho smrti nebylo potřeba k nalezení přímého zdroje informací použít ničeho jiného než právě jeho dílo. Z tohoto důvodu jsou Cokeovy *Institutes* citovány anglickými soudy o poznání více než Ročenky, i ostatní právně významné knihy.

Jedinou slabinou Cokeova díla je jeho až urputné zaměření na *common law*, na úkor všech ostatních okruhů anglického práva. Jeho totální zavrnutí *Equity* (právo spravedlnosti) a námořního práva (*Admiralty* či *Maritime Law*) nepochybně přispělo k dlouhodobému nesjednocenému přístupu k těmto odvětvím práva.

4.4.4 Sir William Blackstone

Pravděpodobně posledním právně relevantním dílem z hlediska pramenů jsou přednášky tohoto významného profesora anglického práva, které byly vydávány postupně v letech 1768-1769 jako *Commentaries on the Laws of England*⁶³ (Komentáře o právech Anglie). Byly typické svojí čtivostí, přehledností a systematikou. Blackstone také vhodně využil i předchozí základní spisy o anglickém právu včetně Bractona, Littletona či Cokea a přebral od nich mnohé citáty a definice. Tento spis je velmi dobře využitelný i pro dnešní zájemce o vývoj anglického práva. Je zajímavý svým přehledným uspořádáním na úvod a čtyři knihy.

Kniha první Blackstoneova díla, inspirovaná římským právem, pojednává o právu osob (*law of persons*). Konkrétně pojednává o rozdílu mezi postavením svobodných a nesvobodných osob, o osobách veřejného práva (panovník, parlament, úředníci, církev) a nakonec o postavení osob v rodině a o právnických osobách.

Díl druhý pojednává o právech k věcem (*the rights of things*). Zabývá se původem vlastnického práva, jeho definování a ochraně. Dále také analýzou svobodné držby a titulů k půdě, vlastnictvím movitých věcí a dědickým právem.

Třetí kniha je nazvána „*private wrongs*“ – soukromoprávní delikty. Obsahuje možnosti, jak se domáhat nápravy, tj. hlavně příslušným soudním řízením. Detailně popisuje jednotlivá stádia procesu a zakončuje je pojednáním o exekuci. Zvláštní přílohu tvoří jednotlivé typy žalob a writů.

Kniha čtvrtá je věnována veřejnoprávní deliktům, tedy trestnímu právu. Pojednává o povaze zločinu a trestu a definuje způsobilost osoby spáchat trestný čin a typologii trestných činů. Tato část je zakončena analýzou jednotlivých typů soudů v trestním právu a samotným procesem před nimi.

4.4.5 Moderní právní knihy

Z důvodu růstu a rozšiřování sbírek soudních rozhodnutí v kombinaci s faktem, že základní principy *common law* byly v té době již stabilně zakotveny a zdokumentovány, nemělo větší smysl považovat moderní právní texty za přímé zdroje a prameny anglického práva. Práce z 19. Století jako např. *Commentaries on the Laws of England* od Henry J. Stephena jsou často používány, ale spíš jako průvodce než zdroje práva. Nejsou právně

---

⁶³ JAMES, P.S. Introduction to English Law. 10. ed. London : Butterworths, 1979.

relevantními knihami z hlediska pramenů (*Books of authority*). I přes to, že v zásadě každé odvětví anglického práva má svá důležitá a významná moderní díla, kterým se soudce jen tak neodvážá přímo odporovat, jsou si soudci plně vědomi toho, že tato díla nejsou *Books of authority*, a v případě jejich rozporu s principem obsaženém v zákoně či precedentu ustupují do pozadí. Těchto případů je ovšem pomálu a v zásadě platí, že standardní moderní právní texty mají značnou váhu a jsou i případy, kdy je dílo citováno v rozsudku soudů. Současná právní literatura, pokud ale je vůbec v rozsudcích citována, nemá tedy charakter pramene práva.⁶⁴

4.5. Mezinárodní smlouvy (*treaties*)

Když Velká Británie vstupuje do smluv s jinými zeměmi, zavazuje se implementovat vnitrostátní právní předpisy, které jsou v souladu s ustanoveními těchto smluv. Z hlediska právního systému jsou pravděpodobně nejdůležitějšími smlouvami podepsanými vládou smlouvy týkající se založení a rozvoje Evropské Unie a Evropské úmluvy o lidských právech.

V mnoha zemích se smlouvy po podpisu automaticky stávají součástí právního řádu. Nicméně ve Velké Británii podpisem smlouvy není automaticky vytvořeno právo, které by mohli občané uplatňovat u soudu. Je potřeba, aby parlament vytvořil legislativu, čímž implementuje závazky z mezinárodních smluv a ty se stávají součástí práva. Příkladem nutné inkorporace může být tzv. *Taking of Hostages Act 1982* (zákon o braní rukojmích), kdy občané nemohou využívat ochrany plynoucí ze smluv, dokud není vytvořena příslušná legislativa.

Nicméně existují určité smlouvy, které nejsou zcela v souladu s tímto pravidlem. Části smluv o zřízení Evropských společenství jsou přímo aplikovatelné u britských soudů, a zajišťují vznik určitých práv a povinností stejně jako zákon.

---

⁶⁴ JAMES, P.S. *Introduction to English Law*. 10. ed. London : Butterworths, 1979.s. 24

Závěr

Vytyčeným cílem při zpracovávání této práce bylo poskytnout potenciálnímu zájemci alespoň základní informace o fungování anglického právního systému, v jehož historii leží vznik angloamerické právní kultury. Angloamerický právní systém spolu s kontinentálním jsou v současné době pilíře, na kterých stojí světové právo. Vliv obou právních systémů je patrný téměř ve všech právních systémech světa. Ve světle evropské integrace dochází ke stále větší migraci obyvatel mezi jednotlivými evropskými zeměmi, k pohybu pracovních sil i k vytváření hospodářských celků. To s sebou nese nutnost vzájemného poznání kulturních, společenských a především právních zvyklostí jednotlivých zemí. Z toho důvodu je pro evropského právníka, který chce plně fungovat v moderní společnosti nutné, aby poznal základní strukturu a principy fungování odlišných právních systémů.

Obsáhlost tématu anglického práva je ovšem nesmírná a k důkladnému rozboru by rozsah této práce ani zdaleka nemohl postačit. Bylo tedy potřeba si vybrat kritérium, jehož analýza by bylo schopna přiblížit a vystihnout základní principy a mechanismy fungování anglického práva resp. angloamerického právního systému. Tímto kritériem byl stanoven pramen práva.

Práce byla koncipována tak, aby byl čtenář nejprve uveden do problematiky právních systémů a jim charakteristickým pramenům práva. Následně se seznámí s historickým vývojem a typy anglických pramenů práva.

První kapitola vysvětluje pojmy právní systém a velký právní systém, které jsou k tématu mé diplomové práce klíčové. Dále se zaměřuje na rozčlenění jednotlivých skupin (rodin)

a hlavních typů právních systémů. Podstatnou část kapitoly posléze zabírá nástin dvou dominantních právních systémů světa – kontinentálního a angloamerického. Popis jejich historie, rozšíření, konceptu práva a typů pramenů vyzdvihuje jejich kontrast a pomáhá čtenáři při pochopení anglického práva popsaného v následujících kapitolách.

Druhá kapitola byla věnována pramenům práva a jejich teoretickému zpracování z hlediska podstaty a zařazení v jednotlivých právních řádech a kulturách. V této části je vysvětlen smysl pojmu z hlediska právní teorie a představeny jednotlivé druhy a typy pramenů, které se v právu vyskytují. Jednotlivé typy pramenů práva jsou popsány, aby pro osvětlení jejich charakteru a uplatnění.

Myslím si, že první dvě obecné části splňují svůj vytyčený cíl. Čtenáře - laika uvádějí do problematiky a čtenáři právně vzdělanému připomínají a osvěžují informace důležité ke správnému pochopení následujících stěžejních kapitol.

Třetí kapitola se zabývá nejkomplikovanější částí práce. A to popsáním historie a vývoje anglických pramenů v rozumném rozsahu. Téma anglické právní historie je opravdu rozsáhlou materií, která by sama o sobě vydala na několik samostatných prací, ovšem smysluplně popsat prameny anglického práva bez historického kontextu je prakticky nemožné. Autor se zde pokusil o stručný výtah nejdůležitějších momentů a událostí v právní historii Anglie, kterou rozčlenil na čtyři hlavní období. Prvním je období anglosaského zvykového práva. Druhým a třetím jsou období formování *common law* a *equity*, dvou subsystémů anglického precedenčního práva, které položily základy angloamerickému právnímu systému. Pozornost je zde též věnována systému tzv. *writů*, na nichž bylo *common law* postaveno. Poslední popsanou etapou je období reformací. Ač ne vyčerpávajícím způsobem (zejména kvůli omezenému rozsahu této práce), třetí kapitola obsahuje a vyzdvihuje důležité mezníky ve vývoji anglických právních pramenů a poskytuje čtenáři důležité historické pozadí, na kterém byl formován anglický resp. angloamerický právní systém.

Čtvrtá kapitola jakožto jádro celé práce detailně popisuje jednotlivé prameny anglického práva. Významný prostor je věnován tvorbě a aplikaci soudcovského práva, které má v angloamerickém systému práva jiné místo i význam než v kontinentálních právních systémech. Vychází ze zásady *stare decisis* a precedenční doktríny. Nechybí popis soustavy anglických soudů a její fungování. Značný prostor je také věnován právu zákonnému, které je oproti obecnému povědomí v právotvorném procesu převládající metodou. Stanovuje soudcovské tvorbě určitý základ, ten je pak dotvářen soudcovským rozhodováním, které je v praxi relevantnější než psané právo. Důležitým úsekem čtvrté kapitoly je též vysvětlení komplikovaného zákonodárného procesu a role parlamentu v něm. Obyčejové právo a mezinárodní smlouvy jsou též zmíněny, jako méně významné prameny anglického práva. Zajímavou kapitolou je zpracování právní literatury, která má spíše charakter podepření soudcovského názoru než pramene práva. Ovšem pár historicky významných děl bývá uváděno jako prameny anglického práva. Označovány bývají jako *Books of authority*. Jelikož je o nich v českých materiálech pramálo zmínky, autor jim věnoval více prostoru.

Autor je přesvědčen, že téma anglického práva a jeho pramenů je nejenom velmi zajímavé, ale hlavně v české právní oblasti nedostatečně zpracované. Proto se pokusil druhé polovině diplomové práce představit a popsat prameny anglického práva, jejich historické

formování, tvorbu a uplatnění. Autor věří, že se mu tento cíl podařil a tato práce poslouží budoucím zájemcům z řad kolegů studentů či laické veřejnosti jako platná pomůcka.

Summary

The stated goal during the preparation of this thesis was to provide potential readers a basic information on the operation of the English legal system. In its history lies the emergence of the Anglo-American legal culture. The common law and civil law are currently the pillars on which the world law sits. The influence of both legal systems is evident in almost all legal systems of the world. The European integration leads to increased migration of population between European countries, the movement of labour forces and creation of economic units. This implies the need for understanding the cultural, social and especially legal traditions of each country. Therefore, the European lawyer who wants to work fully in a modern society needs to know the basic structure and principles of the different legal systems. This thesis aims to help him.

However the subject of English law is such an extensive topic that the scope of this work is far not sufficient for its thorough analysis. Therefore it was necessary to choose a criterion whose analysis would be able to zoom in and capture the basic principles and mechanisms of English law thus Anglo-American legal system. Source of law has been established as that criterion.

The work was conceived so that the reader is introduced to the problems of legal systems and their typical sources of law, and then further focuses on the historical development of English sources and types of law.

I think that the first two more general parts meet the goal for which they were included. Reader - laic is introduced to the issue and legally educated readers are reminded and refresh the information relevant to understanding the key chapters.

The author is convinced that the topic of English law and its sources is not only very interesting, but there is a lack of materials that focuses on it. He therefore attempted to describe and introduce the sources of English law, their historical formation, creation and application in parts three and four. The author believes that he succeeded in this objective and this work will serve interested fellow students or the general public as a valid tool.

Použitá literatura

Knihy:

BRÖSTL, Alexander, Gabriela DOBROVIČOVÁ, Imrich KONÁRIK, Hans SCHLOSSER a Slavomír RUDENKO. *Teória práva*. 3. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2007, 169 s. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7097-680-7.

COUNTER, K. *The framework and functions of English law: an introduction to the English legal system*. 1. ed. Oxford: Pergamon press, 1968, ix, 136 s. Pergamon Modern Legal Outline Series.

CROSS, Rupert a J HARRIS. *Precedent in English law*. 4th ed. New York: Clarendon Press, 1991, [x], 246 s. Clarendon law series (Clarendon Press). ISBN 01-987-6163-5.

DAVID, René. *Anglické právo*. 1. vyd. Překlad Leonard Bianchi. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, 125 s.

DUXBURY, N. *The Nature and Authority of Precedent*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008

DWORKIN, R. *Law's Empire*. Cambridge Harvard University Press, 1986

EHRlich, E.: *Grundlegung der Sociologie des Rechts*. Mnichov: Verlag von Duncker & Humbolt, 1913

GELDART, W. *Elements of English Law*. 8th ed. from Yardley, D.C.M. London: Oxford University Press, 1975

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007

HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.

HARVÁNEK, J. a kol. *Právní teorie*, sv. 1, Brno, IURIDICA BRUNENSIA, 1995

HRUŠKOVIČ, Ivan, Katarína KÁLESNÁ a Milan ŠTEFANOVIČ. *Svetové právne systémy*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, 144 s. Vysokoškolské skriptá. ISBN 80-223-0772-6.

HUNGR, Pavel. *Srovnávací právo: právní kultury*. Vyd. 1. Brno: B.I.B.S., 2008, 130 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-86575-72-8.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0177-5.

KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, 248 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-1253-X.

KOSTEČKA, J. *Kolektivní smlouva jako autonomní právo tvorná lex contactus a některé teoretické otázky s tím spojené*. Právník, 1996

KÜHN, Zdeněk. *Doktrína stare decisis v zemích common law*.

KUKLÍK, Jan, Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Linde, 2007, 879 s. ISBN 978-80-7201-688-4.

OTTOVÁ, Eva. *Teória práva*. Heuréka. Šamorín. 2010.

SLAPPER, G., KELLY, D. *The English Legal System*. 10th ed. Abingdon : Routledge – Cavendish, 2009.

ŠMID, Marek. *Tvorba a interpretácia práva v Kanade: cesta k pochopeniu angloamerického právneho systému*. 1. vyd. Bratislava: Charis, 1996, 201 s. ISBN 80-887-4317-6.

TÓTHOVÁ, M. *Anglo-americký právny systém*. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2003.

TÓTHOVÁ, M. *Právna komparatistika. Velké právne systémy*. 1. vyd. Univerzita P.J. Šafárika v Košicích, 2005.

VEČEŘA, Miloš, Aleš GERLOCH, Hans SCHLOSSER, Karel BERAN a Slavomír
RUDENKO. *Teória práva*. 3. vyd. Žilina: Poradca podnikateľa, 2009, 335 s. ISBN 978-80-
89447-04-6.

Internetové zdroje:

www.e-justice.europa.eu

www.europa.eu

www.juristic.cz

www.unidroit.org

Dokumenty:

ÚSTAVA USA

The United States Constitution: Amendment X

Dostupné z: http://www.law.cornell.edu/constitution/tenth_amendment